

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА

Навчально-науковий інститут
міжнародної освіти та гуманітарних наук

Кафедра іноземної філології та перекладу
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи
бакалавр

на тему: «Використання штучного інтелекту в перекладі: переваги, ризики,
перспективи»

Виконав: студент 4 курсу
групи Філол 2022-2
Спеціальність В11.041 Філологія
(Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська)
Корольов Ілля Андрійович
Керівник: Михайлова Т.В.
Рецензент: Лук'янова Г.В.

Харків – 2026

Керівник роботи _____

Михайлова Т. В.
(підпис)

«19» «червня» 2026 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу
Кваліфікаційна робота розглянута.
Студент Корольов Ілля Андрійович
допускається до захисту даної роботи в
Державній екзаменаційній комісії

Зав. кафедри іноземної філології та перекладу
проф., д. пед. н. Ільєнко О.Л.

(підпис)

Ільєнко О.Л.

(прізвище, ініціали)

«19» «червня» 2026 р.

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА**

Навчально-науковий інститут міжнародної освіти та гуманітарних наук
Кафедра іноземної філології та перекладу
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Спеціальність В11.041 Філологія (Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедри
іноземної філології та перекладу
проф., д. пед. н. Ільєнко О.Л.

«30» «березня» 2026 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Корольову Іллі Андрійовичу

1. Тема роботи «Використання штучного інтелекту в перекладі: переваги, ризики, перспективи», керівник роботи Михайлова Тетяна Віталіївна, доц., затверджені наказом вищого навчального закладу від «07» травня 2026 р. № 392-03.
2. Строк подання студентом роботи 25 травня 2026 р.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі документи, науково-технічна, періодична література, ресурси мережі Інтернет, матеріали виробничої та переддипломної практик.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Поняття штучного інтелекту та його роль у сучасному перекладі. 2. Ризики та проблеми застосування штучного інтелекту в перекладі 3. Типові помилки та обмеження штучного інтелекту в перекладі.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультантів	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Основна частина	Михайлова Т.В.		
Нормоконтроль	Михайлова Т.В.		

6. Дата видачі завдання 30 березня 2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Збір і обробка первинної інформації</i>	<i>01.04-19.04</i>	виконано
2.	<i>Робота над теоретичною частиною</i>	<i>20.04-10.05</i>	виконано
3.	<i>Переклад оригінального тексту</i>	<i>11.05-13.05</i>	виконано
4.	<i>Робота над дослідницько-аналітичною частиною</i>	<i>14.05-19.05</i>	виконано
5.	<i>Передзахист.</i>	<i>20.05</i>	виконано
6.	<i>Доопрацювання кваліфікаційної роботи, внесення правок.</i>	<i>20.05-24.05</i>	виконано
7.	<i>Підготовка презентації та доповіді до захисту</i>	<i>25.05-15.06</i>	виконано

Студент

Корольов І. А.

Керівник роботи

_____ канд. філол. наук, доц. Михайлова Т.В.

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1 Поняття штучного інтелекту та його роль у сучасному перекладі	9
1.2 Основні технології штучного інтелекту в перекладі	12
1.3 Переваги використання штучного інтелекту в перекладацькій практиці	15
1.4 Ризики та проблеми застосування штучного інтелекту в перекладі	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ	23
2.1 Переклад тексту офіційно-ділової спрямованості та уривку художнього тексту	23
2.2 Порівняльний аналіз перекладів, виконаних за допомогою Gemini та ChatGPT	41
2.3 Типові помилки та обмеження штучного інтелекту в перекладі	47
Висновки	54
Список використаних джерел	56
Додаток	59

Вступ

У сучасному інформаційному суспільстві процеси глобалізації, цифровізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій суттєво впливають на всі сфери людської діяльності, зокрема й на переклад. Зростання обсягів міжнародної комунікації, розширення міжкультурних контактів та необхідність оперативного обміну інформацією різними мовами зумовлюють потребу в удосконаленні перекладацьких технологій. Одним із найважливіших напрямів розвитку сучасного перекладознавства є впровадження технологій штучного інтелекту, які відкривають нові можливості для автоматизації та оптимізації перекладацького процесу.

Штучний інтелект став невід'ємною складовою сучасних систем машинного перекладу, що використовуються як професійними перекладачами, так і широким колом користувачів. Завдяки розвитку нейронних мереж, алгоритмів машинного навчання та великих мовних моделей значно підвищилася якість автоматичного перекладу, розширилися можливості роботи з багатомовними текстами та скоротився час обробки інформації. Сучасні перекладацькі системи здатні не лише здійснювати переклад окремих текстів, а й аналізувати контекст, враховувати термінологічні особливості та виконувати постредагування результатів перекладу.

Водночас активне впровадження штучного інтелекту в перекладацьку діяльність породжує низку наукових і практичних питань. Попри значні досягнення у сфері машинного перекладу, автоматичні системи все ще стикаються з труднощами під час відтворення культурно маркованих одиниць, ідіоматичних виразів, прагматичних особливостей тексту та авторського стилю. Крім того, актуальними залишаються проблеми конфіденційності даних, етичної відповідальності за результати перекладу та трансформації професійної ролі перекладача в умовах цифрового середовища.

Актуальність дослідження дипломної роботи зумовлена необхідністю комплексного аналізу сучасних технологій штучного інтелекту в перекладі, визначення їхніх можливостей і обмежень, а також оцінки впливу цих технологій на розвиток перекладацької діяльності. Зростання ролі систем машинного перекладу в професійній та повсякденній комунікації потребує наукового осмислення перспектив їх подальшого використання та взаємодії з людським фактором у перекладацькому процесі.

Об'єктом дослідження є процес використання технологій штучного інтелекту в перекладацькій діяльності. Предметом дослідження є сучасні технології штучного інтелекту, їхні функціональні можливості, переваги, недоліки та ризики застосування у перекладацькій практиці.

Метою роботи є аналіз основних технологій штучного інтелекту та визначенні особливостей, переваг, недоліків і ризиків їх застосування в сучасній перекладацькій практиці.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання дослідження:

- розкрити сутність поняття «штучний інтелект» та визначити його роль у сучасному перекладі;
- охарактеризувати основні технології штучного інтелекту, що використовуються в перекладацькій діяльності;
- дослідити переваги застосування штучного інтелекту в перекладацькій практиці;
- проаналізувати недоліки та обмеження використання систем машинного перекладу;
 - визначити основні ризики та проблеми застосування штучного інтелекту в перекладі;
 - узагальнити перспективи розвитку технологій штучного інтелекту у сфері перекладу.

Методи дослідження включають аналіз і синтез наукової літератури, описовий метод, порівняльний аналіз, узагальнення та систематизацію

теоретичних положень щодо використання штучного інтелекту в перекладі.

Наукова новизна роботи полягає в дослідженні можливостей застосування штучного інтелекту в перекладацькій діяльності. Проведено порівняльний аналіз перекладів, виконаних за допомогою Gemini та ChatGPT. Визначено основні переваги, недоліки та обмеження використання ШІ в перекладі. Окреслено перспективи поєднання штучного інтелекту з професійною діяльністю перекладача.

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації сучасних наукових підходів до вивчення технологій штучного інтелекту в перекладацькій діяльності та узагальненні результатів досліджень у цій галузі. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у процесі підготовки майбутніх перекладачів, а також у професійній діяльності фахівців, які працюють із системами машинного перекладу та засобами комп'ютерної підтримки перекладу.

Основні положення та результати кваліфікаційної роботи були апробовані шляхом публікації наукових тез на тему «Особливості застосування штучного інтелекту в перекладацькій діяльності» у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Modern Technologies and People: New Opportunities for the Development of Society».

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 75 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Поняття штучного інтелекту та його роль у сучасному перекладі

Штучний інтелект (ШІ) є міждисциплінарною галуззю науки і технологій, яка поєднує досягнення інформатики, математичного моделювання, лінгвістики, когнітивних наук та аналізу даних. Основною метою штучного інтелекту є створення комп'ютерних систем, здатних виконувати завдання, які традиційно потребують людського інтелекту, зокрема аналіз інформації, навчання, прийняття рішень, розпізнавання мовлення та автоматичний переклад текстів. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій ШІ дедалі активніше використовується в різних сферах діяльності людини, серед яких особливе місце посідає перекладацька практика.

Інтеграція штучного інтелекту в перекладацьку діяльність стала результатом стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання потреби в оперативному міжмовному спілкуванні. Глобалізаційні процеси, розширення міжнародного співробітництва та збільшення обсягів багатомовного контенту сприяли пошуку нових підходів до перекладу, які б забезпечували високу швидкість обробки текстів без суттєвого зниження якості. Саме тому автоматизовані перекладацькі системи на основі штучного інтелекту стали важливим інструментом сучасної міжкультурної комунікації.

Розвиток технологій машинного перекладу пройшов кілька етапів. Перші системи ґрунтувалися на правилах і словникових базах, де переклад здійснювався шляхом застосування заздалегідь визначених граматичних і лексичних відповідників. Проте такі системи не могли повною мірою

враховувати контекст та особливості реального мовлення. Наступним етапом став статистичний машинний переклад, який використовував великі масиви паралельних текстів для визначення найбільш імовірних перекладацьких відповідників. Однак справжній прорив у галузі відбувся з появою нейронного машинного перекладу, що базується на використанні штучних нейронних мереж і методів глибокого навчання.

Українські дослідники підкреслюють, що впровадження штучного інтелекту в перекладацьку діяльність є одним із ключових чинників цифрової трансформації гуманітарних наук. На думку Н. В. Рибіної, Н. Є. Кошіль та О. С. Гирили, сучасні системи машинного перекладу на основі штучного інтелекту значно розширюють можливості викладання іноземних мов, професійної підготовки перекладачів та міжкультурної комунікації. Водночас дослідники наголошують на необхідності критичного оцінювання результатів автоматичного перекладу та збереження ролі людини в процесі контролю його якості (*Рибіна*).

Сучасний машинний переклад ґрунтується на використанні методів глибокого навчання та нейронних мереж, які здатні аналізувати значні обсяги текстових даних і встановлювати складні зв'язки між мовними одиницями. На відміну від традиційних підходів, нейронні системи перекладу працюють із цілими реченнями та текстами, що дозволяє враховувати контекст і забезпечувати більш природне звучання перекладу. Як зазначають М. Тимчик і Н. Драбов, застосування штучного інтелекту особливо ефективно під час перекладу технічної документації, оскільки дозволяє автоматизувати роботу з термінологією, підвищити послідовність використання спеціальної лексики та зменшити кількість технічних помилок (*Тимчик*).

В українському перекладознавстві значна увага приділяється дослідженню переваг нейронного машинного перекладу порівняно з попередніми технологіями. Так, Д. Бушуєв і Г. Яроцька зазначають, що нейронні перекладацькі системи демонструють значно вищу точність під

час роботи зі складними синтаксичними конструкціями, спеціалізованою термінологією та контекстно залежними мовними одиницями. Завдяки цьому сучасні системи перекладу здатні забезпечувати якість результатів, яка у багатьох випадках наближається до людського перекладу (*Бушуєв*).

Останніми роками особливого значення набули великі мовні моделі (Large Language Models), що працюють на основі архітектури Transformer. Такі моделі здатні не лише здійснювати переклад, але й виконувати редагування, стилістичне вдосконалення та адаптацію текстів відповідно до комунікативної ситуації. На думку Р. М. Калько, Г. Г. Декусар та К. Д. Лагун, використання великих мовних моделей відкриває нові перспективи для перекладацької діяльності, оскільки дозволяє враховувати не лише лексичні та граматичні особливості тексту, але й його прагматичні характеристики (*Калько*).

Разом із розвитком технологій змінюється і професійна роль перекладача. Якщо раніше перекладач виконував усі етапи роботи самостійно, то сьогодні його діяльність дедалі частіше пов'язана з використанням цифрових інструментів, перевіркою результатів машинного перекладу та постредагуванням текстів. У зв'язку з цим у сучасних дослідженнях активно використовується концепція «human-in-the-loop», відповідно до якої людина залишається важливим елементом перекладацького процесу. Як зазначає Т. А. Ласинська, саме поєднання можливостей штучного інтелекту та професійної компетентності перекладача дозволяє досягти найвищої якості перекладу, особливо під час роботи зі спеціалізованими та культурно маркованими текстами (*Ласинська*).

Таким чином, штучний інтелект у сучасному перекладі виконує не лише допоміжну, а й трансформаційну функцію. Його використання сприяє автоматизації перекладацьких процесів, підвищенню продуктивності праці та розширенню можливостей міжмовної комунікації. Водночас сучасні технології ще не здатні повністю замінити людину-

перекладача, оскільки потребують контролю якості, культурної адаптації та врахування комунікативних особливостей тексту. Саме тому найбільш перспективним напрямом розвитку перекладацької діяльності є поєднання можливостей штучного інтелекту та професійної майстерності людини.

1.2 Основні технології штучного інтелекту в перекладі

Сучасний розвиток перекладацьких технологій безпосередньо пов'язаний із впровадженням штучного інтелекту (ШІ), який суттєво змінив підходи до автоматичної обробки мовних даних. Зростання обсягів міжнародної комунікації та потреба в оперативному перекладі великої кількості інформації сприяли активному розвитку інтелектуальних систем, здатних автоматично аналізувати, інтерпретувати та відтворювати тексти різними мовами. Основні технології ШІ в перекладі базуються на методах машинного навчання, глибоких нейронних мережах та великих мовних моделях, що забезпечують високу якість багатомовної комунікації та створюють нові можливості для професійної діяльності перекладача.

Історично машинний переклад пройшов кілька етапів розвитку. Перші системи базувалися на правилах і словниках, де переклад здійснювався шляхом застосування наперед визначених граматичних моделей. Наступним кроком став статистичний машинний переклад, який використовував великі масиви паралельних текстів для визначення найбільш імовірних перекладацьких відповідників. Проте обмеженість цих підходів у роботі з контекстом і складними мовними конструкціями зумовила появу нових технологій, заснованих на штучних нейронних мережах.

Однією з ключових технологій сучасного перекладу є нейронний машинний переклад (Neural Machine Translation, NMT). Ця технологія

ґрунтується на використанні глибоких нейронних мереж, які здатні аналізувати речення як єдину смислову структуру. На відміну від статистичних систем, де текст перекладався фрагментами або окремими словосполученнями, нейронний машинний переклад враховує повний контекст висловлювання. Завдяки цьому переклад стає більш природним, логічним і наближеним до людського мовлення. Як зазначають Z. Tan та співавтори, використання NMT дозволило суттєво підвищити точність перекладу, покращити передачу граматичних конструкцій і забезпечити кращу зв'язність тексту (*Tan*).

Важливим технологічним проривом стало створення архітектури Transformer, яка сьогодні лежить в основі більшості сучасних систем штучного інтелекту. Головною особливістю цієї архітектури є механізм уваги (*attention mechanism*), що дозволяє моделі визначати найбільш значущі елементи тексту та встановлювати зв'язки між ними незалежно від їхнього розташування в реченні. Це значно покращило якість перекладу складних синтаксичних конструкцій і довгих текстів. За словами N. Shahin та L. Ismail, поява Transformer стала одним із найважливіших досягнень у галузі обробки природної мови та створила основу для розвитку сучасних мовних моделей (*Shanin*).

На базі архітектури Transformer функціонують великі мовні моделі (*Large Language Models, LLMs*), які є одним із найновіших напрямів розвитку штучного інтелекту. На відміну від традиційних систем машинного перекладу, великі мовні моделі можуть не лише перекладати тексти, але й виконувати широкий спектр мовних завдань: узагальнення інформації, редагування текстів, стилістичну адаптацію та генерацію нових текстів. Такі моделі навчаються на величезних масивах даних, що дозволяє їм враховувати контекст не лише окремого речення, а й цілого документа. Завдяки цьому вони демонструють високу якість перекладу навіть у складних комунікативних ситуаціях. Українські науковці Р. М. Калько, Г. Г. Декусар та К. Д. Лагун зазначають, що великі мовні моделі

відкривають нові перспективи для перекладу наукових, технічних та ділових текстів, хоча потребують обов'язкової перевірки результатів людиною (*Калько*).

Важливе місце серед сучасних перекладацьких технологій посідає постредагування машинного перекладу (Machine Translation Post-Editing, МТРЕ). Ця технологія передбачає використання автоматичного перекладу як початкового етапу роботи з текстом, після чого перекладач здійснює перевірку, виправлення та адаптацію отриманого результату.

Постредагування дозволяє поєднати швидкість роботи штучного інтелекту з професійними навичками людини, що значно підвищує ефективність перекладацького процесу. Дослідження свідчать, що використання МТРЕ дає змогу скоротити час перекладу на 30–50 % без суттєвої втрати якості кінцевого тексту. На думку Н. В. Рибіної, Н. Є. Кошіль та О. С. Гирили, саме модель співпраці людини й штучного інтелекту є найбільш перспективною для сучасної перекладацької практики (*Рибіна*).

Окремим напрямом розвитку перекладацьких технологій є комп'ютеризовані системи підтримки перекладу (Computer-Assisted Translation, CAT-tools), які дедалі активніше інтегрують елементи штучного інтелекту. Такі системи використовують пам'ять перекладів, термінологічні бази та автоматичні підказки для перекладача. Завдяки поєднанню САТ-інструментів із технологіями штучного інтелекту забезпечується послідовність використання термінології, скорочується час роботи над текстом і підвищується якість перекладу.

Перспективним напрямом є також розвиток мультимодальних систем перекладу, які здатні працювати не лише з текстом, але й із зображеннями, аудіо та відеоматеріалами. Такі системи враховують різні типи інформації одночасно, що дозволяє точніше інтерпретувати зміст повідомлення. Наприклад, під час перекладу відеоконтенту система може використовувати як мовлення, так і візуальний контекст для вибору

найбільш адекватного перекладацького рішення. Особливого значення мультимодальний переклад набуває у сфері медіа, онлайн-освіти, міжнародного бізнесу та цифрових комунікацій.

Крім того, сучасні дослідження спрямовані на створення універсальних багатомовних моделей, здатних працювати з десятками й навіть сотнями мов одночасно. Прикладом такого підходу є проєкт NLLB (No Language Left Behind), розроблений для забезпечення якісного перекладу між великою кількістю мов світу, включаючи малопоширені мовні спільноти. Подібні технології сприяють розширенню доступу до інформації та підтримці мовного різноманіття в умовах глобалізації (*NLLB Team*).

Отже, основні технології штучного інтелекту в перекладі охоплюють нейронний машинний переклад, архітектуру Transformer, великі мовні моделі, постредагування машинного перекладу, CAT-системи та мультимодальні перекладацькі платформи. Їх розвиток суттєво змінює характер перекладацької діяльності, забезпечуючи поєднання автоматизації, високої швидкості обробки інформації та професійного контролю з боку людини. Саме інтеграція цих технологій формує нову модель перекладацької практики, у якій штучний інтелект виступає не заміною перекладача, а ефективним інструментом підвищення якості та продуктивності його роботи.

1.3 Переваги використання штучного інтелекту в перекладацькій практиці

Використання штучного інтелекту (ШІ) у перекладацькій практиці є одним із найважливіших чинників розвитку сучасної перекладацької діяльності. Завдяки стрімкому вдосконаленню технологій машинного навчання, нейронних мереж і великих мовних моделей суттєво змінилися

підходи до створення, обробки та перекладу текстів. Якщо раніше переклад повністю залежав від роботи людини, то сьогодні значна частина рутинних операцій може виконуватися автоматизованими системами, що дозволяє підвищити ефективність і продуктивність перекладацької праці.

Однією з головних переваг використання штучного інтелекту є значне прискорення процесу перекладу. Сучасні системи нейронного машинного перекладу здатні обробляти великі обсяги текстової інформації за лічені секунди, що суттєво скорочує час виконання перекладацьких проєктів. Це особливо важливо в умовах сучасного інформаційного суспільства, де швидкість поширення інформації має вирішальне значення. Як зазначають Z. Tan та співавтори, нейронний машинний переклад забезпечує високу продуктивність під час роботи з великими текстовими масивами та значно перевершує традиційні методи перекладу за швидкістю виконання завдань (*Tan*).

Важливою перевагою є також підвищення доступності перекладацьких послуг. Завдяки онлайн-платформам і мобільним застосункам, що працюють на основі штучного інтелекту, переклад став доступним для мільйонів користувачів у всьому світі. Такі сервіси дозволяють миттєво перекладати тексти, вебсторінки, документи та повідомлення без спеціальної підготовки або професійних знань у галузі перекладу. Це сприяє розвитку міжнародного співробітництва, академічної мобільності, електронної комерції та міжкультурної комунікації. За даними сучасних досліджень, системи машинного перекладу істотно зменшують мовні бар'єри та розширюють доступ до інформації різними мовами (*Shanin*).

Ще однією суттєвою перевагою є покращення якості перекладу. На відміну від ранніх систем машинного перекладу, сучасні моделі здатні враховувати контекст речення, абзацу або навіть цілого документа. Це дозволяє уникати багатьох помилок, характерних для попередніх поколінь перекладацьких систем, і забезпечує більш природне та граматично

правильне відтворення змісту. Особливо помітними є досягнення у сфері перекладу наукових, технічних і ділових текстів, де важливими є точність формулювань та логічна послідовність викладу. Розвиток великих мовних моделей сприяє підвищенню рівня семантичної та стилістичної узгодженості перекладених текстів (*NLLB Team*).

Суттєвою перевагою використання штучного інтелекту є автоматизація термінологічної роботи. У процесі перекладу спеціалізованих текстів особливого значення набуває правильне використання професійної термінології. Системи ШІ можуть працювати з термінологічними базами даних, автоматично знаходити відповідники та забезпечувати послідовне використання термінів у межах документа або серії документів. Це особливо важливо для перекладу текстів у галузях права, медицини, техніки, енергетики та інформаційних технологій. Українські дослідники наголошують, що автоматизація термінологічної обробки значно підвищує точність перекладу та зменшує ймовірність помилок під час роботи зі спеціальною лексикою (*Калько*).

Використання штучного інтелекту також сприяє підвищенню продуктивності праці перекладача. Сучасні системи можуть виконувати попередній переклад тексту, залишаючи людині лише завдання перевірки та редагування результату. Такий підхід отримав назву постредагування машинного перекладу (*Machine Translation Post-Editing, МТРЕ*). У межах цієї моделі штучний інтелект виконує основний обсяг роботи, а перекладач контролює якість тексту, усуває неточності та адаптує переклад до конкретної комунікативної ситуації. Завдяки цьому істотно скорочується час роботи над перекладом і зростає кількість текстів, які може опрацювати фахівець. На думку Н. В. Рибіної, Н. Є. Кошіль та О. С. Гирили, поєднання можливостей штучного інтелекту та професійної експертизи людини є одним із найефективніших підходів у сучасній перекладацькій практиці (*Рибіна*).

Важливою перевагою є також масштабованість сучасних

перекладацьких систем. На відміну від традиційного перекладу, де кількість текстів обмежується людськими ресурсами, системи штучного інтелекту можуть одночасно працювати з великими масивами інформації різними мовами. Це особливо актуально для міжнародних компаній, державних установ, інформаційних агентств і цифрових платформ, які щоденно обробляють значні обсяги багатомовного контенту. Використання ШІ дозволяє забезпечувати переклад у режимі реального часу та оперативно адаптувати інформацію для користувачів із різних країн.

Окремо слід відзначити можливості персоналізації перекладу. Сучасні системи штучного інтелекту здатні враховувати стиль тексту, цільову аудиторію та специфіку певної галузі знань. Завдяки цьому переклад може бути адаптований до потреб конкретного користувача або організації.

Наприклад, перекладацькі системи можуть використовувати корпоративні термінологічні бази, дотримуватися встановлених стандартів оформлення документів і підтримувати єдиний стиль викладу в межах великих проєктів.

Крім того, використання штучного інтелекту сприяє розширенню можливостей міжкультурної комунікації. Автоматичний переклад дозволяє людям швидко отримувати доступ до інформації різними мовами, брати участь у міжнародних проєктах, навчатися за іноземними джерелами та підтримувати професійні контакти без мовних обмежень. У цьому контексті ШІ виступає важливим інструментом глобалізації та поширення знань.

Отже, використання штучного інтелекту в перекладацькій практиці забезпечує підвищення швидкості, доступності, точності та ефективності перекладу. Сучасні технології дозволяють автоматизувати значну частину перекладацьких процесів, оптимізувати роботу з термінологією, покращити якість текстів і розширити можливості міжмовної комунікації.

Водночас штучний інтелект не замінює перекладача повністю, а змінює характер його професійної діяльності, зміщуючи акцент із безпосереднього перекладу на контроль якості, постредагування та культурну адаптацію тексту.

1.4 Ризики та проблеми застосування штучного інтелекту в перекладі

Попри значні досягнення у сфері штучного інтелекту та машинного перекладу, використання цих технологій супроводжується низкою ризиків і проблем, які впливають на якість перекладу, безпеку інформації та професійну діяльність перекладачів. Хоча сучасні системи демонструють високі результати під час обробки текстів різних типів, вони все ще не здатні повністю відтворювати складні когнітивні процеси, характерні для людського мислення. У зв'язку з цим питання надійності та меж використання штучного інтелекту в перекладацькій практиці залишається актуальним як для дослідників, так і для практикуючих перекладачів.

Одним із найсуттєвіших ризиків є виникнення семантичних помилок і спотворення змісту тексту. Незважаючи на здатність сучасних моделей аналізувати значні обсяги мовних даних, вони не завжди правильно інтерпретують багатозначні слова, омоніми, фразеологізми та ідіоматичні вирази. У багатьох випадках система обирає перекладацький відповідник на основі статистичної ймовірності, а не реального розуміння змісту висловлювання. Унаслідок цього переклад може містити неточності, які змінюють або спотворюють початковий зміст повідомлення. Особливо небезпечними такі помилки є в юридичних, медичних, наукових і технічних текстах, де навіть незначне відхилення від оригіналу може призвести до серйозних наслідків. Як зазначають P. Naveen та P. Trojovský, проблема контекстуальної адекватності залишається одним із головних викликів для сучасних систем машинного перекладу (*Naveen*).

Важливою проблемою є також обмежена здатність штучного інтелекту до глибокого контекстного та прагматичного розуміння тексту. Хоча сучасні архітектури Transformer і великі мовні моделі здатні враховувати значні фрагменти тексту, вони все ще не можуть повною мірою відтворювати приховані смисли, підтекст, іронію, гумор або культурні асоціації. Машина аналізує текст на основі статистичних закономірностей, тоді як людина враховує широкий спектр позамовних факторів: культурний контекст, історичні обставини, комунікативну ситуацію та наміри автора. Через це автоматичний переклад може втрачати емоційне забарвлення тексту або неправильно передавати його прагматичний ефект (*Shahin*).

Окрему проблему становить переклад культурно маркованих одиниць. Реалії, національно специфічні поняття, алюзії, фонові знання та інші елементи культури часто потребують не буквального перекладу, а адаптації до мовної та культурної системи цільової аудиторії. Системи штучного інтелекту не завжди здатні визначити культурну значущість певної одиниці та обрати адекватну стратегію її відтворення. У результаті переклад може бути формально правильним, але незрозумілим або неприродним для носіїв мови перекладу.

Суттєвим ризиком є залежність якості перекладу від навчальних даних, на яких базується модель. Системи штучного інтелекту навчаються на великих корпусах текстів, що містять мільйони або навіть мільярди мовних прикладів. Якщо ці дані є неповними, застарілими або містять помилки, упередження чи дисбаланс мовного матеріалу, модель буде відтворювати аналогічні недоліки у своїй роботі. Як зазначають Z. Tan та співавтори, якість навчального корпусу безпосередньо впливає на точність і надійність перекладу (*Tan*). Це особливо помітно під час роботи з рідковживаними мовами або вузькоспеціалізованими галузями знань, для яких доступна обмежена кількість навчальних матеріалів.

Ще одним важливим викликом є проблема термінологічної

нестабільності. Незважаючи на значний прогрес у сфері автоматичної обробки спеціалізованої лексики, системи ШІ не завжди забезпечують послідовне використання термінів у межах одного тексту або серії документів. Один і той самий термін може перекладатися по-різному залежно від контексту або особливостей роботи алгоритму. Для наукових, технічних та юридичних текстів така непослідовність є серйозною проблемою, оскільки може призводити до втрати точності та порушення професійних стандартів. Українські дослідники наголошують, що контроль термінології залишається одним із ключових завдань людини-перекладача навіть за умови використання сучасних систем штучного інтелекту (*Калько*).

Значну увагу в сучасних дослідженнях приділяють питанням безпеки та конфіденційності даних. Більшість популярних перекладацьких сервісів функціонує на основі хмарних технологій, що передбачає передавання текстів на віддалені сервери для обробки. У випадку роботи з конфіденційною інформацією це може створювати ризики витоку даних або несанкціонованого доступу до них. Особливо актуальною ця проблема є для державних установ, міжнародних організацій, юридичних компаній та медичних закладів, де перекладені документи можуть містити персональні або комерційно важливі відомості.

Не менш важливими є етичні та правові аспекти використання штучного інтелекту. У разі виникнення перекладацьких помилок постає питання відповідальності за наслідки таких помилок. На сьогодні немає єдиного підходу до визначення того, хто повинен нести відповідальність за некоректний переклад: розробник програмного забезпечення, організація, що використовує систему, чи перекладач, який здійснював постредагування тексту. Відсутність чітких правових механізмів регулювання використання ШІ створює додаткові труднощі для професійної діяльності перекладачів та організацій, які застосовують автоматичний переклад (*Ali*).

Окремим викликом є вплив штучного інтелекту на ринок праці та професійний статус перекладача. Автоматизація перекладацьких процесів призводить до скорочення потреби у виконанні простих перекладацьких завдань, що може зменшувати попит на фахівців початкового рівня. Водночас відбувається трансформація професійних компетентностей перекладача: дедалі більшого значення набувають навички постредагування, роботи з цифровими інструментами, контролю якості машинного перекладу та управління термінологічними ресурсами. Таким чином, професія перекладача не зникає, а змінюється відповідно до нових технологічних умов.

Крім того, ризиком є надмірна залежність користувачів від автоматичних систем перекладу. Часто результати машинного перекладу сприймаються як повністю достовірні без додаткової перевірки, що може призводити до поширення неточностей та помилкової інформації. Така тенденція особливо небезпечна у сфері освіти, науки та міжнародного ділового спілкування, де точність мовного оформлення має принципове значення.

Отже, ризики та проблеми використання штучного інтелекту в перекладі охоплюють лінгвістичні, технологічні, етичні, правові та професійні аспекти. Незважаючи на високий рівень розвитку сучасних перекладацьких технологій, штучний інтелект все ще має суттєві обмеження у сфері розуміння контексту, передачі культурних особливостей та забезпечення повної точності перекладу. Тому найбільш ефективною моделлю використання ШІ залишається поєднання автоматизованих систем із професійним контролем людини, що дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити високу якість перекладацького продукту.

Таким чином можна стверджувати, що сучасні технології штучного інтелекту суттєво розширюють можливості перекладацької діяльності та сприяють підвищенню ефективності міжмовної комунікації. Проте вони не

можуть повністю замінити професійного перекладача, оскільки потребують людського контролю, редагування та культурної адаптації перекладеного тексту. Найбільш перспективним напрямом розвитку сучасного перекладу є поєднання можливостей штучного інтелекту з професійною компетентністю людини, що забезпечує оптимальне співвідношення швидкості, точності та якості перекладу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

2.1 Переклад тексту офіційно-ділової спрямованості та уривку художнього тексту

Академічна свобода Монітор 2025. Аналіз тенденцій академічної свободи в ЄС

Резюме

Академічна свобода є необхідною для виконання місії вищої освіти та досліджень, для фундаментальних принципів академічної сфери в Європі та за її межами, а також є передумовою для належного функціонування демократичних суспільств. Це розуміння ґрунтується на широкому визнанні того, що університети, коледжі та інші академічні організації, такі як дослідницькі інститути, є ключовими інституціями наших суспільств. Як зазначала президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, європейський спосіб життя значною мірою спирається на дослідження та інновації, вищу освіту і технології, що створюються та поширюються академічною спільнотою, яка має працювати відкрито й вільно.

Протягом останніх 10–15 років у державах-членах Європейського

Союзу з'явилися занепокоєння щодо ерозії академічної свободи. Ці побоювання відображені в численних публічних дебатах, медіаматеріалах і дослідженнях, які вказують на зростання кількості загроз і порушень академічної свободи, що вимірюються індексами та моніторами академічної свободи.

Метою цього дослідження є кращого розуміння основних тенденцій де-факто академічної свободи в державах-членах ЄС. Для цього дослідження не використовує вузьке визначення академічної свободи. Натомість виокремлено такі ключові виміри академічної свободи: свободу проводити дослідження, свободу викладати, свободу навчатися та академічну свободу висловлювання. Дослідження також зосереджується на передумовах ефективного здійснення академічної свободи. До них належать інституційна автономія, академічне самоврядування, належні умови праці та фінансування для академічної спільноти, а також відповідальність академічної спільноти за захист академічної свободи.

Дослідження подає актуальний огляд оцінок держав-членів ЄС за Academic Freedom Index (AFI) та інших вимірювань академічної свободи, оприлюднених у 2025 році. Крім того, ключові події 2024 і 2025 років щодо де-факто академічної свободи у чотирьох державах-членах ЄС — Бельгії, Фінляндії, Італії та Польщі — було проаналізовано за допомогою якісного аналізу різних даних із залученням організацій заінтересованих сторін та академічних експертів.

Аналіз тенденцій у цих чотирьох країнах був зосереджений на можливому впливі таких джерел загроз академічній свободі:

- a) політичне втручання,
- b) інституційне керівництво та управління,
- c) академічна спільнота,
- d) суспільні актори,
- e) приватний сектор,
- f) політика безпеки та іноземне втручання.

Крім того, дослідження виявило кілька тенденцій, що створюють особливі виклики для академічної свободи в ЄС. По-перше, політична поляризація в кількох державах-членах ЄС стала ще більш гострою і є однією з сил, що лежать в основі демократичного відкату в ЄС та загрожують академічній свободі. Політична поляризація досягла й академічної сфери, несучи ризик створення розколів усередині академії, що, у свою чергу, може призвести до спроб змусити замовкнути незгодні голоси та до надмірної самоцензури.

Окрема проблема пов'язана з викликами так званого «пост-іліберального уряду». Заміна уряду з іліберальними тенденціями на ліберально-демократичний уряд може створити ситуацію, у якій новий уряд стикається з інституційними пастками, які важко обійти в короткостроковій перспективі без вдавання до тих самих методів, що їх і створили.

Друга виявлена тенденція — зниження поваги до академічної свободи у Сполучених Штатах, що пов'язується зі зростанням політичної поляризації в країні. Ця ситуація може мати наслідки не лише для американської наукової системи, а й для академічної сфери в державах-членах ЄС. Йдеться, зокрема, про припинення державного фінансування досліджень у сферах, які не відповідають політичному порядку денному чинної адміністрації США. У цьому контексті уряд США прагне контролювати не лише дослідницькі програми американських інституцій та науковців, а й програму дослідників в інших країнах, як показують бельгійський і фінський кейси в цьому звіті. Для ЄС це означає, що необхідно зробити все можливе, аби запобігти негативним наслідкам подій у США для академічної свободи в Європі.

Крім того, рішення уряду США припинити використання «м'якої сили», наприклад через USAID, для просування демократичних принципів і побудови демократичних інституцій у країнах із низьким та середнім рівнем доходу в усьому світі створює для ЄС можливості використовувати

власні можливості м'якої сили для просування ролі академічної свободи у своїй глобальній науковій співпраці, наприклад з Африканським Союзом (АС) та африканськими країнами.

Третя виявлена тенденція стосується потенційного впливу приватного сектору на академічну свободу у зв'язку зі співпрацею між академією та приватним сектором як аспектом комерціалізації науки. Дослідження проаналізувало цей вплив з юридичної точки зору. Зокрема, було розглянуто аспекти академічної свободи, які можуть бути зачеплені, а саме відповідних носіїв прав і суб'єктів обов'язків; допустимі межі академічної свободи та можливі обґрунтування втручання; а також потенційні зобов'язання уряду.

Аналіз показує, що співпраця з приватним сектором може бути корисною для академії, але в окремих випадках вона також може призводити до порушень індивідуальної або інституційної академічної свободи. Наприклад, приватний сектор може забезпечувати доступ до додаткових — а іноді й життєво важливих — дослідницьких ресурсів, однак надмірна залежність від такої співпраці (фінансової чи іншої) може зробити дослідницькі або освітні програми, або інституційні пріоритети, вразливими до значного впливу комерційних інтересів приватного сектору. Ця динаміка показує, що обмеження академічної свободи в таких контекстах часто є не прямими, а тонкими, але їхній сукупний ефект може спричиняти системні загрози або втручання. Можливість таких загроз або втручання підкреслює необхідність ефективних запобіжників, зокрема організаційних і процедурних заходів.

Четверта тенденція стосується потенційного впливу іноземного втручання на академічну свободу. Дослідження проаналізувало іноземне втручання в академічну свободу на основі емпіричних даних про різні інституції, пов'язані з Китайською Народною Республікою. Аналіз охоплює такі інституції, як Інститут Конфуція, Китайська рада стипендій (Chinese Scholarship Council), а також університети з високим рівнем

ризик, які мають тісні зв'язки з Народно-визвольною армією та службами безпеки. Крім того, цей тематичний аналіз подає огляд міжнародної співпраці між закладами вищої освіти в низці держав-членів ЄС та структурами з Китайської Народної Республіки. Аналіз завершується обговоренням того, як окремі держави-члени ЄС підходять до питання іноземного втручання в академічну свободу.

Ключові висновки підкреслюють спроби китайських агентств підірвати академічну свободу в ЄС, зростання занепокоєння щодо співпраці з університетами високого ризику, потенційну залежність від Chinese Scholarship Council для кандидатів на PhD, і, що найважливіше, відмінні підходи держав-членів ЄС до управління цими загрозами.

Результати підтверджують, що стан де-факто академічної свободи в усьому ЄС і надалі погіршується. Хоча системні та структурні порушення академічної свободи мають місце лише в Угорщині, різні загрози академічній свободі виявлено й обговорено в більшості інших держав-членів ЄС. Найсерйозніші нещодавні загрози походять від політичного втручання, політичної поляризації, впливу політики безпеки та іноземного втручання. Крім того, залишаються побоювання щодо потенційних загроз академічній свободі з боку інституційних керівників і менеджерів, можливих наслідків атак на незгодні голоси, а також на ідеї та погляди всередині академічної спільноти. Ба більше, переслідування з боку суспільних акторів академіків, студентів та академічних інституцій стало серйозною загрозою академічній свободі, що підтверджують кілька національних опитувань. Нарешті, хоча зростання залучення приватного сектору до академічної сфери загалом оцінюється позитивно, така участь може потребувати більш прозорого регулювання та процедур, можливо, на європейському рівні.

На основі висновків дослідження 2025 року стверджується, що кожен із варіантів політики, запропонованих у Моніторі 2024 року, і далі залишається потенційно релевантним і тому заслуговує на ретельний

розгляд Європейським парламентом. До них належать створення європейської платформи з академічної свободи; більш ефективно та послідовне включення академічної свободи в програми ЄС у сферах вищої освіти, досліджень, розвитку та інновацій; а також створення європейського центру зведеного аналізу наявних досліджень, даних та інших форм релевантної інформації про стан академічної свободи.

Однак чотири описані вище тенденції також потребують нових підходів і заходів. Тому в дослідженні 2025 року визначено три нові варіанти політики. Це: посилення стратегій і рекомендацій щодо реагування на іноземне втручання та управління ризиками дослідницької безпеки в міжнародній науковій співпраці; розробка європейської стратегії просування Європи як ключового регіону для здійснення академічної свободи; і визначення належних заходів для протидії впливу політичної поляризації на академічну свободу. Для подальшого розвитку та впровадження цих політичних варіантів на європейському, національному та інституційному рівнях критично важливо, щоб академічна спільнота й надалі активно брала участь у роботі Academic Freedom Monitor Європейського парламенту.

ПРАВИЛЬНО, Дживз!

П. Г. ВУДГАУЗ

Розділ 1

— Дживсе, — мовив я, — можу я висловитися відверто?

— Безумовно, сер.

— Те, що я збираюся сказати, може вас поранити.

— Анітрохи, сер.

— Ну, тоді...

Ні — стривайте. Хвилинку зачекайте. Я з'їхав із рейок.

Не знаю, чи траплялося таке з вами, але головний підводний камінь, на який я завжди натикаюся, коли розповідаю якусь історію, — це клята й

марудна проблема: з чого її, власне, почати. У такій справі схибити не можна, бо один хибний крок — і ти потонув. Я маю на увазі, якщо занадто довго крутитися на старті, намагаючись «створити атмосферу», як вони це називають, та розводити іншу подібну муть, ти втрапиш увагу слухачів, і публіка просто розійдеться.

З іншого боку, якщо рвонутися з місця, наче ошпарений кіт, твої читачі будуть повністю дезорієнтовані. Вони лише здивовано піднімуть брови й не тямитимуть, про що взагалі мова.

І тепер, коли я починаю свій звіт про заплутану справу Гассі Фінк-Ноттла, Меделін Бассетт, моєї кузини Анджели, моєї тітки Далії, мого дядька Томаса, молодого Таппі Глоссопа та кухаря Анатолія вищенаведеним уривком діалогу, я бачу, що вмудрився впероти саме другу з цих двох глупостей.

Доведеться трохи відмотати назад. Якщо зважити все за і проти та покласти одне на терези з іншим, гадаю, можна сказати, що вся ця халепа взяла свій початок — якщо «початок» тут доречне слово — під час моєї поїздки до Канн. Якби я не поїхав до Канн, я б не зустрів красуню Бассетт і не купив би той білий смокінг-спенсер, Анджела не зустріла б свою акулу, а тітка Далія не сіла б грати в бакару.

Так, безперечно, Канни були нашим *point d'appui*.

Ну що ж, право керма. Дозвольте мені впорядкувати факти.

Я вирушив до Канн десь на початку червня, залишивши Дживса вдома, оскільки той натякнув, що ні за що на світі не хоче пропустити кінні перегони в Аскоті. Разом зі мною поїхали моя тітка Далія та її донька Анджела. Таппі Глоссоп, наречений Анджели, теж мав бути в нашій компанії, але в останню мить не зміг вирватися. Дядько Том, чоловік тітки Далії, залишився вдома, бо він терпіти не може Південь Франції за жодні гроші.

Ось вам і вся диспозиція: тітка Далія, кузина Анджела і я власною персоною вирушаємо до Канн десь на початку червня.

Поки що все доволі ясно, чи не так?

У Каннах ми пробули близько двох місяців, і, якщо не брати до уваги того, що тітка Далія програла в бакару останню сорочку, а Анджелу ледь не втягнула під воду акула, коли вона каталася на акваплані, всі провели час надзвичайно приємно.

Двадцять п'ятого липня, засмаглий та в чудовій формі, я супроводжував тітку та її дитя назад до Лондона. О сьомій вечора двадцять шостого липня ми вийшли на станції Вікторія. А десь о сьомій двадцять ми розлучилися, обмінявшись взаємними запевненнями у глибокій повазі: вони погнали на автівці тітки Далії до Брінклі-Корту, її маєтку у Вустерширі, де за день-два очікували в гості Таппі; я ж попрямував до себе на квартиру, щоб скинути валізи, трохи освіжитися, влізти у вечірній фрак і вирушити до клубу «Трутні» на легку вечерю.

І ось, коли я був на квартирі й витирав рушником торс після вкрай необхідного душу, Дживс, поки ми базікали про те про се — так би мовити, зв'язували ниточки докупи, — раптово вплив у розмову ім'я Гассі Фінк-Ноттла. Наскільки я пам'ятаю, діалог мав приблизно такий вигляд: Я: Ну що, Дживсе, ось ми й удома, га?

ДЖИВС: Так, сер.

Я: Я маю на увазі, знову в рідних пенатах.

ДЖИВС: Саме так, сер.

Я: Здається, минули віки з того часу, як я поїхав. ДЖИВС: Так, сер.

Я: Добре провели час в Аскоті?

ДЖИВС: Надзвичайно приємно, сер. Я: Виграли що-небудь?

ДЖИВС: Цілком задовільну суму, дякую вам, сер.

Я: Чудово. Ну, Дживсе, які новини на біржі? Хтось дзвонив, заходив чи щось таке за моєї вітс.?

ДЖИВС: Містер Фінк-Ноттл, сер, заходив дуже часто.

Я витріщився на нього. Ба більше, не буде перебільшенням сказати, що у мене відвисла щелепа.

— Містер Фінк-Ноттл?

— Так, сер.

— Ви маєте на увазі *того самого* містера Фінк-Ноттла?

— Так, сер.

— Але ж містера Фінк-Ноттла немає в Лондоні!

— Є, сер.

— Ну я просто вражений.

І я скажу вам, чому я був вражений. Я майже не міг повірити його словам. Цей Фінк-Ноттл, розумієте, був одним із тих диваків, яких час від часу зустрічаєш на життєвому шляху, котрі органічно не переварюють Лондон. Він роками безвилазно сидів, заростаючи мохом, у глухому селі десь у Лінкольнширі, і ніколи не приїжджав до міста навіть на традиційний крикетний матч між Ітоном та Гарроу. І коли я якось запитав його, чи не нудно йому отак марнувати час, він відповів, що ні, бо у нього в саду є ставок і він вивчає звички тритонів.

Я й уявити не міг, що могло змусити цього хлопця приїхати до величезного мегаполіса. Я був готовий закластися, що доки запаси тритонів не вичерпаються, ніщо у світі не зрушить його з того села.

— Ви впевнені?

— Так, сер.

— Ви правильно почули прізвище? Фінк-Ноттл?

— Так, сер.

— Ну, це щось геть неймовірне. Мабуть, років п'ять минуло з того часу, як він востаннє був у Лондоні. Він ніколи не приховував, що від цього місця на нього нападає нудьга зелена. Досі він завжди сидів у селі, наче приклеєний, у щільному оточенні тритонів.

— Простите, сер?

— Тритонів, Дживсе. У містера Фінк-Ноттла серйозний тритонячий

комплекс. Ви ж мабуть чули про тритонів? Отакі маленькі штучки, схожі на ящірок, що гасають у ставках.

— О так, сер. Водні представники родини *Salamandridae*, які складають рід *Molge*.

— Саме так. Ну, от Гассі завжди був їхнім рабом. Він тримав їх іще в школі.

— Я чув, що молоді джентльмени часто так роблять, сер.

— Він тримав їх у своїй кімнаті для занять у якійсь скляній посудині, схожій на акваріум, і, пригадую, духман там стояв іще той. Мабуть, уже тоді можна було передбачити, чим усе закінчиться, але ж ви знаєте, які ті хлопці. Безтурботні, недбалі, зайняті власними справами, ми навряд чи взагалі замислювалися над цим пунктиком у характері Гассі. Можливо, зрідка кидали репліку про те, що світ великий і в ньому повно диваків, але не більше. Наслідки ви можете вгадати самі. Хвороба прогресувала.

— Справді, сер?

— Абсолютно, Дживсе. Потяг переріс у залежність. Тритони поглинули його. Ставши дорослим, він утік у глушину й присвятив життя цим німим друзякам. Мабуть, спершу він запевняв себе, що може зупинитися в будь-який момент, а потім виявив — занадто пізно, — що вже не може.

— Так часто буває, сер.

— Щира правда, Дживсе. У кожному разі останні п'ять років він жив у цьому своєму маєтку в Лінкольнширі, ставши таким запеклим відлюдником, який тільки може бути: кожні два дні міняв свіжу воду в акваріумі й відмовлявся бачити бодай живу душу. Ось чому я був такий приголомшений, коли ви сказали, що він раптом випірнув на поверхню. Я досі не можу в це повірити. Схиляюся до думки, що тут якась помилка, і що цей тип, який сюди вчашав, — якийсь зовсім інший підвид Фінк-Ноттла. Той хлопець, якого знаю я, носить окуляри в роговій оправі й має обличчя, як у риби. Як це узгоджується з вашими даними?

— Джентльмен, який приходив до квартири, був в окулярах у роговій оправі, сер.

— І виглядав так, наче його щойно зняли з рибного прилавка?

— Можливо, певний натяк на щось рибне дійсно був присутній, сер.

— Тоді це, мабуть, таки Гассі. Але що, в біса, могло занести його до Лондона?

— Я маю можливість пояснити це, сер. Містер Фінк-Ноттл довірив мені мотив свого візиту до столиці. Він приїхав, тому що тут перебуває одна молода леді.

— Молода леді?

— Так, сер.

— Ви ж не хочете сказати, що він закохався?

— Саме так, сер.

— Ну, я просто вражений. Я справді вражений. Я капітально вражений, Дживсе.

— І я справді був вражений. Я маю на увазі, жарти жартами, але ж є якісь межі.

Потім мої думки звернулися до іншого аспекту цієї дивної справи. Навіть припустивши, що Гассі Фінк-Ноттл, усупереч усім прогнозам і логіці, міг закохатися, чому він так наполегливо оббивав пороги моєї квартири? Безперечно, це була ситуація, коли хлопцеві потрібен друг, але я не розумів, чому він обрав саме мене.

Ми ж не були якимись там нерозлийвода друзями. Свого часу ми, звісно, багато спілкувалися, але за останні два роки я від нього навіть поштової листівки не отримав.

Я виклав усе це Дживсу:

— Дивно, що він прийшов саме до мене. Але менше з тим, якщо прийшов, то прийшов. Тут не посперечаєшся. Мабуть, це був важкий удар для бідного невдахи, коли він виявив, що мене немає.

— Ні, сер. Містер Фінк-Ноттл заходив не для того, щоб побачитися з вами.

— Оговтайся, Дживсе. Ти ж щойно сказав, що він саме цим і займався, до того ж вельми наполегливо.

— Він бажав установити контакт саме зі мною, сер.

— З тобою? Але я й не знав, що ви взагалі знайомі.

— Я не мав такої приємності до його візиту сюди, сер. Проте з'ясувалося, що містер Сіпперлі, однокурсник, із яким містер Фінк-Ноттл навчався в університеті, порадив йому віддати свої справи в мої руки.

Таємниця луснула, як мильна бульбашка. Я все зрозумів. Як ви, напевно, знаєте, репутація Дживса як радника та кризисного менеджера давно утвердилася серед знавців, і перший крок будь-кого з мого невеликого кола знайомих, коли вони потрапляють у халепу, — це прикотитися сюди й викласти все йому. І коли він витягує А зі скрутного становища, А радить його Б. А коли він розрулює проблеми Б, Б направляє до нього В. Ну і так далі, якщо ви розумієте, про що я.

Саме так розростаються такі солідні консалтингові практики, як у Дживса. Старий Сіппі, я знав, був глибоко вражений зусиллями цього чоловіка від його імені в той час, коли намагався заручитися з Елізабет Мун, тож не дивно, що він порадив Гассі звернутися за адресою. Звичайна рутинна, можна сказати.

— О, то ви тепер працюєте на нього, так?

— Так, сер.

— Тепер усе сходиться. Тепер я розумію. І в чому ж біда Гассі?

— Як не дивно, сер, проблема точно така ж, як і в містера Сіпперлі, коли я мав можливість допомогти йому. Ви, безперечно, пам'ятаєте скрутне становище містера Сіпперлі, сер. Будучи глибоко прив'язаним до місс Мун, він страждав від хронічної сором'язливості, яка заважала йому вимовити бодай слово.

Я кивнув.

— Пам'ятаю. Так, я пригадую справу Сіпперлі. Він ніяк не міг

зважитися на вирішальний крок. Ноги ставали ватяними, чи не так? Пам'ятаю, ви казали, що він дозволяв... як там було?... дозволяв чомусь чекати на щось. Там іще фігурували коти, якщо я не помилюся.

— Дозволяв несміливості брати гору над бажанням, сер.

— Точно. Але до чого тут коти?

— Як той нерішучий кіт із прислів'я, сер.

— Саме так. Мене завжди вражає, як ти згадуєш такі речі. І Гассі, кажеш, у такій самій позиції?

— Так, сер. Щоразу, коли він намагається сформулювати пропозицію руки й серця, мужність зраджує його.

— І все ж, якщо він хоче, щоб ця жінка стала його дружиною, йому доведеться про це сказати, га? Я маю на увазі, це щонайменше ввічливо — згадати про таку деталь.

— Саме так, сер. Я замислився.

— Ну, гадаю, це було неминуче, Дживсе. Я б ніколи не подумав, що цей Фінк-Ноттл стане жертвою божественного кохання, але якщо вже став, то не дивно, що справа просувається зі скрипом.

— Так, сер.

— Поглянь на життя, яке він вів.

— Так, сер.

— Я гадаю, він роками не розмовляв із дівчатами. Який це урок для всіх нас, Дживсе: не можна замикатися в замських будинках і витріщатися в скляні акваріуми. Ти не зможеш бути альфа-самцем, якщо займаєшся такими речами. У цьому житті можна обрати один із двох шляхів. Ти можеш або закритися в маєтку й дивитися на тритонів, або бути хвацьким підкорювачем жіночих сердець. Робити і те, і інше одночасно не вийде.

— Ні, сер.

Я знову поринув у роздуми. Ми з Гассі, як я вже казав, дещо втратили зв'язок, але все одно я хвилювався за бідного неборака, як і за всіх своїх приятелів, близьких чи далеких, які раптом послизнулися на банановій шкірці

життя. Мені здавалося, що він потрапив у глухий кут.

Я подумки повернувся до нашої останньої зустрічі. Це було десь зо два роки тому. Я заскочив до нього під час автомобільної подорожі, і він геть відбив мені апетит, притащивши до обіднього столу пару зелених істот із лапками; він воркував над ними, наче молода матуся, і зрештою загубив одну з них у салаті. Ця картина, що постала перед моїми очима, не додавала мені особливої впевненості в здатності цього нещасного йолопа залишитися й перемагати, ніде правди діти. Особливо, якщо дівчина, яку він накинув оком, була однією з тих сучасних жорстких штучок — уся в губній помаді, з холодним, твердим та іронічним поглядом, якою вона, швидше за все, і була.

— Скажи мені, Дживсе, — мовив я, бажаючи дізнатися найгірше, — що це за дівчина, в яку закохався Гассі?

— Я не зустрічав цієї молоді леді, сер. Містер Фінк-Ноттл дуже високо відгукується про її принади.

— Схоже, вона йому дуже до душі, так?

— Так, сер.

— Він називав її ім'я? Можливо, я її знаю.

— Це місс Бассетт, сер. Місс Меделін Бассетт.

— Що?!

— Так, сер.

Я був глибоко заінтригований.

— Ого, Дживсе! Подумати тільки. Світ тісний, чи не так?

— Ця молода леді вам знайома, сер?

— Я чудово її знаю. Твоя новина зняла камінь з моєї душі, Дживсе.

Тепер уся ця затія починає виглядати як цілком життєздатний проект.

— Справді, сер?

— Абсолютно. Зізнаюся, доки ти не повідомив мені цього, я мав величезні сумніви щодо шансів бідного старого Гассі вмовити хоч якусь незаміжню особу з будь-якої парафії пройти з ним під вінець. Ти ж погодишся, що він хлопець вельми на любителя.

— У ваших словах є доля істини, сер.

— Клеопатрі він би точно не сподобався.

— Можливо й ні, сер.

— І я дуже сумніваюся, що він знайшов би спільну мову з Таллулою Бенкгед.

— Ні, сер.

— Але коли ти кажеш, що об'єктом його пристрасі є місс Бассетт, то тут, Дживсе, з'являється промінь надії. Він саме такий тип, якого дівчина на кшталт Меделін Бассетт загребе з величезним задоволенням.

Ця Бассетт, мушу пояснити, відпочивала разом із нами в Каннах; і оскільки між нею та Анджелою спалахнула одна з тих палких і бурхливих дружб, які часто виникають між дівчатами, я бачив її досить часто. Правду кажучи, у хвилини кепського настрою мені іноді здавалося, що я кроку не можу ступити, аби не перчепитися через цю жінку.

І що робило ситуацію особливо болісною та гніючою, так це те, що чим частіше ми зустрічалися, тим менше слів я міг із себе вичавити.

Ви знаєте, як воно буває з деякими дівчатами. Вони ніби витрушують із тебе весь дух. Я маю на увазі, щось у їхній особистості паралізує голосові зв'язки й перетворює вміст твого мозку на цвітну капусту. Саме так було у нас із цією Бассетт; настільки, що бували моменти, коли протягом кількох хвилин поспіль можна було спостерігати, як Бертрам Вустер крутить краватку, переминається з ноги на ногу й поводить в її присутності як абсолютне оніміле поліно. Тому, коли вона поїхала приблизно за два тижні до нас, ви легко можете уявити, що, на думку Бертрама, це сталося ні дня зарано.

Зауважте, мене паралізувала зовсім не її краса. Вона була досить миловидною дівчиною — такою собі тендітною блондинкою з очима-блюдцями, але не з тих сліпучих красунь, від яких перехоплює подих.

Ні, причиною цього повного розпаду зазвичай досить красномовного балакуна з жіночою статтю був увесь її ментальний склад. Не хочу нікого обмовляти, тому не стверджуватиму, що вона насправді писала вірші, але її

розмови, як на мене, були такого штибу, що викликали найсерйозніші підозри. Ну, самі поміркуйте: коли дівчина раптом ні з того ні з сього запитує вас, чи не здається вам іноді, що зірки — це Божі ромашки, тут мимоволі почнеш задумуватися.

Тож щодо злиття її душі з моєю — ловити там не було чого. Але з Гассі ситуація була зовсім іншою. Те, що завело в глухий кут мене, — а саме те, що ця дівчина була по вінця завантажена ідеалами, сентиментами та іншою романтичною нісенітницею, — для нього підходило ідеально.

Гассі завжди був одним із тих мрійливих, піднесених романтиків (та й не можна закритися в селі й жити лише заради тритонів, якщо ти не такий), і я не бачив жодних причин, чому, якщо його якимось змусити виплеснути свої палкі та щирі почуття, вони з Бассетт не підійшли б одне одному, як шинка до яєчні.

— Вона саме його тип, — підсумував я.

— Надзвичайно приємно це чути, сер. А він — саме її тип. Коротше кажучи, справа хороша, і її треба форсувати з усією енергією. Напруж усі сили, Дживсе.

— Дуже добре, сер, — відповів цей чесний малий. — Я негайно займуся цим питанням.

До цього моменту, як ви, безперечно, погодитесь, панувала повна гармонія. Дружня розмова між роботодавцем і підлеглим, усе ладно та гладко. Але на цьому етапі, з жалем мушу сказати, стався неприємний поворот. Атмосфера раптово змінилася, почали згущатися грозові хмари, і перш ніж ми встигли зорієнтуватися, на сцені з'явилася нотка розладу. Мені вже доводилося бачити подібне в домі Вустерів.

Першим натяком на те, що пристрасті розпалюються, стало болісне й несхвальне покашлювання десь із боку килима. Слід пояснити, що під час цього обміну думками, поки я, витерши тіло, неспішно одягався — натягуючи то носок, то черевик і поступово влазячи в майку, сорочку, краватку та брюки,

— Дживс перебував ярусом нижче, розпаковуючи мої речі.

Тепер він вирівнявся, тримаючи в руках якийсь білий предмет. І побачивши його, я зрозумів, що настала чергова домашня криза, одне з тих прикрих зіткнень волі між двома сильними чоловіками, і що Бертрама, якщо він не згадає своїх войовничих предків і не заступиться за свої права, зараз спробують притиснути до нігтя.

Не знаю, чи були ви в Каннах цього літа. Якщо були, то пам'ятаєте, що кожен, хто хоч трохи претендував на звання душі компанії, з'являвся на вечірках у Казино у звичайних вечірніх брюках, увінчаних зверху білим смокінг-спенсером із латунними гудзиками. І відтоді, як я ступив на підніжку

«Блакитного поїзда» на каннському вокзалі, я час від часу думав, як мій піджак прийме Дживс.

У питаннях вечірнього гардероба Дживс, бачите, консервативний і реакційний до мозку кісток. У мене вже були з ним проблеми через сорочки з м'якими манішками. І хоча ці спенсери були, як я вже казав, останнім писком моди — *tout ce qu'il y a de chic* — на Лазуровому узбережжі, я ніколи не приховував від себе (навіть коли витанцьовував у Казино Палм-Біч у тому піджаку, який поспішив купити), що після мого повернення може вибухнути справжній бунт.

Я приготувався проявити твердість.

— Слухаю, Дживсе, — мовив я. І хоча мій голос звучав солодко, уважний спостерігач, якби міг зазирнути мені в очі, помітив би в них сталевий блиск. Ніхто не поважає інтелект Дживса більше за мене, але цю його схильність диктувати умови руці, яка його годує, треба було, як на мене, припинити. Цей піджак був дуже дорогий моєму серцю, і я мав твердий намір боротися за нього з усім запалом старого доброго сіра де Вустера в битві під Азенкуром.

— Щось не так, Дживсе? Тебе щось турбує?

— Боюся, сер, що ви ненароком поїхали з Канн, прихопивши піджак,

який належить іншому джентльменові.

Я додав у погляд ще трохи сталі.

— Ні, Дживсе, — сказав я рівним тоном, — предмет, про який ідеться, належить мені. Я купив його там.

— Ви його одягали, сер?

— Щовечора.

— Але ви ж не збираєтеся носити його в Англії, сер? Я зрозумів, що ми підійшли до самої суті.

— Збираюся, Дживсе.

— Але, сер...

— Ти щось хотів сказати, Дживсе?

— Він абсолютно неналежний, сер.

— Я не згоден з тобою, Дживсе. Я передбачаю великий успіх цього піджака у публіки. Я маю намір продемонструвати його завтра на дні народження Понго Твістлтона, де, я впевнений, він викликатиме фурор від початку й до кінця. Без жодних аргументів, Дживсе. Жодних дискусій. Які б фантастичні заперечення ти не висував проти нього, я буду носити цей піджак.

— Слухаюся, сер.

Він продовжив розпаковувати речі. Я більше не повертався до цієї теми. Перемога була за мною, а ми, Вустери, не знущаємося над переможеним ворогом. Незабаром, завершивши свій туалет, я весело попрощався з ним і у великодушному пориві запропонував: оскільки я вечеряю поза домом, чому б йому не взяти вихідний і не сходити на якийсь повчальний фільм чи щось таке. Своєрідна оливкова гілка миру, якщо розумієте, про що я.

Він, схоже, не дуже надихнувся цією ідеєю.

— Дякую вам, сер, я залишуся вдома. Я прискіпливо оглянув його.

— Це що, образа, Дживсе?

— Ні, сер, я змушений залишатися на місці. Містер Фінк-Ноттл повідомив мені, що заїде побачитися цього вечора.

— О, то Гассі прийде? Ну, передай йому моє вітання.

— Слухаюся, сер.

— І налий йому віскі з содовою, і все таке.

— Слухаюся, сер.

— Ну, право керма,

Дживсе. І я вирушив до

«Трутнів».

У клубі я пересікся з Понго Твістлтоном, і він так багато розказував про свої майбутні гуляння, про які до мене вже доходили схвальні відгуки через моїх кореспондентів, що було вже близько одинадцятої вечора, коли я повернувся додому.

І щойно я відчинив двері, як почув голоси у вітальні, а варто мені було туди зайти, як я виявив, що ці голоси належали Дживсу та істоті, яка на перший погляд здалася мені самим Дияволом.

Більш ретельний огляд показав, що це був Гассі Фінк-Ноттл, вбранний Мефістофелем.

2.2 Порівняльний аналіз перекладів, виконаних за допомогою Gemini та ChatGPT

Для практичного аналізу використовували два типи текстів: перший текст – аналітичний звіт, підготовлений на замовлення Європейської Комісії, який досліджує сучасний стан академічної свободи в країнах Європейського Союзу та основні загрози її реалізації у 2024–2025 роках, другий уривок –фрагмент художнього гумористичного роману «Right Ho, Jeeves» британського письменника P. G. Wodehouse. Переклад виконаний за допомогою двох систем ШІ та порівняний з власним перекладом.

При аналізі перекладів увагу зосередили в першу чергу на аналізі лексичних особливостей; аналізі граматичних трансформацій та передачі стилістичних засобів.

Порівняльний аналіз перекладів першого тексту, виконаних за допомогою Gemini та ChatGPT, показав, що обидві системи загалом коректно передають зміст оригінального тексту та відтворюють основну термінологію академічного дискурсу. Водночас між перекладами спостерігаються відмінності у виборі лексичних відповідників, застосуванні граматичних трансформацій та відтворенні стилістичних особливостей.

На лексичному рівні переклад ChatGPT здебільшого демонструє більшу орієнтацію на нормативну українську термінологію, тоді як Gemini частіше використовує адаптовані або пояснювальні відповідники. Наприклад, словосполучення *Executive summary* Gemini перекладає як «Резюме», а ChatGPT — як «Виконавче резюме». З погляду академічного стилю української мови більш вдалим є варіант Gemini, оскільки термін «резюме» є усталеним відповідником у наукових та аналітичних документах. Термін *academic freedom of expression* Gemini передає як «академічна свобода вираження поглядів», тоді як ChatGPT використовує варіант «академічна свобода висловлювання», який є ближчим до усталеної правничої та суспільно-

політичної термінології. У перекладі назви *stakeholder organisations* Gemini застосовує транслітерацію «організації-стейкхолдери», тоді як ChatGPT використовує описовий переклад «організації заінтересованих сторін», що більше відповідає нормам українського офіційно-ділового стилю.

Подібні відмінності простежуються і в перекладі окремих термінів. Так, словосполучення *societal actors* Gemini перекладає як «суспільні актори (суспільство)», а ChatGPT — як «суспільні актори»; *democratic backsliding* відтворено відповідно як «демократичний регрес» та «демократичний відкат»; термін *clearinghouse* перекладено як «інформаційно-координаційний центр» і «центр зведеного аналізу». Водночас термін *soft power* обидві системи однаково передають як «м'яка сила». Отже, ChatGPT частіше використовує усталені термінологічні відповідники, тоді як Gemini прагне до адаптації або додаткового пояснення значення термінів.

На граматичному рівні обидва перекладачі активно застосовують трансформації, необхідні для адаптації англійського синтаксису до норм української мови. Зокрема, спостерігається перебудова структури речень та зміна порядку компонентів висловлювання. Наприклад, речення *Academic freedom is essential to the mission of higher education and research, to the fundamental principles of academia in Europe and elsewhere, and as a prerequisite for well-functioning democratic societies* у перекладі Gemini набуває форми: «Академічна свобода є визначальною для місії вищої освіти та науки... а також є передумовою належного функціонування демократичних суспільств», тоді як ChatGPT перекладає його як «Академічна свобода є необхідною для виконання місії вищої освіти та досліджень... а також є передумовою для належного функціонування демократичних суспільств». В обох випадках структура речення адаптується відповідно до синтаксичних норм української мови.

Поширеною трансформацією є також заміна частин мови та добір більш природних для української мови лексико-граматичних відповідників. Так, словосполучення *key findings highlight* Gemini перекладає як «Основні висновки підсвічують...», тоді як ChatGPT пропонує варіант «Ключові

висновки підкреслюють...». У цьому випадку варіант ChatGPT є більш природним і стилістично доречним, тоді як дієслово «підсвічують» сприймається як калька з англійської мови. Водночас Gemini іноді вдається до додавання пояснювальних елементів. Наприклад, термін *post-illiberal government* перекладається як «пост-іліберальний уряд (уряд, що приходить на зміну авторитарному чи популістському режиму...)». Таке уточнення відсутнє в оригіналі, однак сприяє кращому розумінню змісту читачем.

Щодо відтворення стилістичних особливостей, обидві системи загалом зберігають об'єктивність, логічність викладу та термінологічну точність, характерні для академічного дискурсу. Проте ChatGPT частіше дотримується норм українського наукового стилю. Наприклад, вислів *political polarisation has become more extreme* перекладено як «політична поляризація стала ще більш гострою», тоді як Gemini пропонує варіант «політична поляризація стала більш радикальною». Хоча обидва переклади є прийнятними, варіант ChatGPT точніше передає зміст оригіналу.

Певні труднощі виникають під час перекладу метафоричних конструкцій. Так, словосполучення *dissenting voices* обидві системи перекладають буквально як «незгодні голоси». Такий варіант є калькованим і не повністю відповідає українській академічній традиції, де більш природними були б переклади «альтернативні погляди», «опозиційні думки» або «критичні позиції».

Отже, проведений аналіз засвідчив, що обидві системи штучного інтелекту забезпечують високий рівень адекватності перекладу тексту офіційно-ділового стилю. Водночас переклад ChatGPT характеризується більшою термінологічною точністю, стилістичною нормативністю та відповідністю вимогам українського наукового дискурсу. Переклад Gemini відзначається більшою кількістю пояснювальних елементів та адаптацій, що полегшують сприйняття тексту, однак іноді призводять до надмірної деталізації або використання менш нормативних лексичних одиниць. Незважаючи на високий рівень якості автоматичного перекладу, результати

роботи обох систем потребують подальшого постредагування для досягнення максимальної точності та стилістичної довершеності тексту.

Порівняльний аналіз перекладів уривку із роману П. Г. Вудгауза "*Right Ho, Jeeves*" засвідчив, що обидва переклади загалом адекватно відтворюють зміст оригіналу, проте демонструють різні підходи до передачі лексичних, граматичних і стилістичних особливостей тексту. Переклад, зроблений за допомогою Gemini характеризується вищим ступенем адаптації до української мовної традиції, активним використанням розмовної лексики, фразеологізмів та експресивних засобів, тоді як переклад, зроблений за допомогою ChatGPT тяжіє до буквального відтворення змісту та структури оригіналу.

На лексичному рівні особливо помітними є відмінності у передачі розмовного мовлення та гумористичних висловів Берті Вустера. Так, англійський вислів *I've gone off the rails* у перекладі Gemini передано як «Я злетів із рейок», а в ChatGPT — «Я з'їхав з рейок». Обидва варіанти є прийнятними, проте другий ближчий до усталеного українського фразеологізму. Вислів *all that sort of rot* перекладено відповідно як «іншу подібну муть» і «усяку таку нісенітницю». Перший варіант краще відтворює фамільярність та іронічність мовлення героя. Подібна тенденція простежується і в перекладі фрази *I'm sunk*: Gemini використовує варіант «я потонув», а ChatGPT — «я пропав». Другий переклад звучить природніше українською мовою, тоді як перший зберігає образність оригіналу.

Цікаві рішення спостерігаються під час перекладу фразеологізмів. Наприклад, вислів *lost her shirt at baccarat* у перекладі Gemini передано як «програла останню сорочку», а в ChatGPT — «програла все до нитки». Обидва варіанти є вдалим прикладами фразеологічної заміни. Аналогічно словосполучення *home again* відтворено як «знову в рідних пенатах» і «знову вдома», де перший варіант є стилістично виразнішим. Фразу *Well, I'm blown* перекладено як «Ну я просто вражений» та «Ну, хоч убийте, а це вже дивина», причому другий варіант краще передає емоційність і розмовний характер висловлювання. Вислів *the place gives him the pip* у перекладі Gemini набуває

форми «нападає нудьга зелена», а в ChatGPT — «викликає в нього відразу». Незважаючи на певне зміщення значення, перший варіант є більш образним і відповідає загальному гумористичному тону твору. Подібне стилістичне підсилення спостерігається і в перекладі словосполучення *the great city*, яке відтворено як «величезний мегаполіс» та «велике місто».

Відмінності між перекладами помітні й у передачі окремих лексичних одиниць. Так, речення *The newts got him* перекладено як «Тритони поглинули його» та «Тритони його підкорили». Перший варіант сильніше передає іронічне перебільшення автора. Вислів *poor perisher* відповідно перекладено як «бідний невдаха» та «бідняга», де перший варіант містить виразніше емоційне забарвлення. Слово *metropolis* у перекладі Gemini передано як «столиця», а в ChatGPT — як «метрополія». У цьому випадку другий варіант виглядає як невиправдана калька, тоді як перший є стилістично природнішим для українського читача.

У процесі перекладу обидва перекладачі активно використовують граматичні трансформації. Найчастіше спостерігається перебудова структури речень відповідно до норм українського синтаксису. Наприклад, вислів *Get off the mark, on the other hand, like a scalded cat...* перекладено як «З іншого боку, якщо рвонути з місця, наче ошпарений кіт...» та «З іншого боку, якщо рвонути з місця, мов ошпарений кіт...». Аналогічно речення *Mr. Fink-Nottle, sir, has been a frequent caller* набуває форми «Містер Фінк-Ноттл, сер, заходив дуже часто». У перекладі речення *I shall have to hark back a bit* застосовано граматичну заміну: «Доведеться трохи відмотати назад» та «Треба трохи повернутися назад». Перший варіант є більш розмовним і краще відповідає манері мовлення оповідача.

Часто використовується конкретизація та експлікація змісту. Наприклад, словосполучення *drop my luggage, clean up a bit* перекладено як «скинути валізи, трохи освіжитися» та «скинути багаж, трохи привів себе до ладу». В обох випадках конкретизується значення англійського дієслова *clean up*. Подібний прийом застосовано і при перекладі вислову *species-shunning hermit*,

який передано як «запеклий відлюдник» та «затятий відлюдник, що уникає всього живого». Другий варіант точніше розкриває зміст оригіналу. У деяких випадках перекладачі використовують додавання. Так, фрагмент *except for the fact that Aunt Dahlia lost her shirt at baccarat* перекладено як «якщо не брати до уваги того, що тітка Далія програла в бакару останню сорочку», де слово «останню» підсилює експресію фразеологізму. Значна кількість додавань спостерігається і в перекладі висловів Gemini *He lived year in and year out* («роками безвилазно сидів») та *remote village* («глухому селі десь у Лінкольнширі»).

Особливу увагу привертає відтворення стилістичних засобів, адже проза Вудгауза поєднує гумор, іронію, гіперболу та невимушений розмовний стиль. Метафору *like a scalded cat* обидва перекладачі успішно передають як «наче ошпарений кіт» або «мов ошпарений кіт», зберігаючи комічний ефект. Вислів *picking up the threads* перекладено як «зв'язували ниточки докупи» та «підбираючи обірвані нитки». Перший варіант звучить природніше українською мовою, тоді як другий є ближчим до буквального змісту оригіналу. Показовим є переклад фрази *I see that I have made the second of these two floaters*, яка відтворена як «вмудрився впороти саме другу з цих двох глупостей» та «припустився другої з цих двох помилок». Перший варіант значно краще передає самоіронію героя.

Для збереження авторської іронії перекладачі нерідко вдаються до стилістичної адаптації. Так, звернення *All pretty clear so far, what?* перекладено Gemini як «Поки що все доволі ясно, чи не так?» та ChatGPT «Поки що все ясно, чи не так?». Обидва варіанти зберігають розмовний характер звернення до читача. Аналогічно метафору *covered with moss* відтворено як «заростаючи мохом» і «порісши мохом», а гіперболу *Seems ages since I went away* — як «минули віки» та «минула вічність». Обидва переклади успішно передають образність оригіналу.

Водночас деякі рішення демонструють різний ступінь збереження культурної специфіки тексту. Наприклад, вислів *what news on the Rialto?* у

перекладі Gemini передано як «які новини на біржі?», а в перекладі ChatGPT — «які новини на Ріальто?». Другий варіант точніше зберігає культурно маркований компонент оригіналу. Фраза *Mr. Fink-Nottle has a strong newt complex* перекладена як «серйозний тритонячий комплекс» та «сильна тритонова залежність». Перший варіант краще відтворює гумористичну псевдопсихологічну лексику Вудгауза. Подібна різниця простежується і в перекладі речення *The mystery had conked. I saw all*, яке відтворено як «Таємниця луснула, як мильна бульбашка. Я все зрозумів» та «Таємниця розкрилася. Я все зрозумів». У першому випадку додатковий образний компонент дозволяє краще компенсувати гумористичний ефект оригіналу.

Отже, обидва переклади успішно відтворюють зміст твору, однак реалізують різні перекладацькі стратегії. Переклад Gemini характеризується більшою експресивністю, активним використанням українських фразеологізмів, розмовної лексики та засобів компенсації гумору, завдяки чому ефективніше передає індивідуальний стиль Берті Вустера, авторську іронію та комічний ефект прози Вудгауза. Переклад ChatGPT є ближчим до структури й змісту оригіналу, точніше передає окремі смислові нюанси та культурно марковані елементи, однак подекуди втрачає стилістичну яскравість і гумористичне звучання тексту. Тому з погляду відтворення художньої своєрідності та авторського гумору більш вдалим можна вважати переклад Gemini, тоді як переклад ChatGPT демонструє вищий рівень формальної еквівалентності оригіналу.

2.3 Типові помилки та обмеження штучного інтелекту в перекладі

Аналіз перекладів, виконаних за допомогою систем штучного інтелекту Gemini та ChatGPT, засвідчив, що попри високий рівень адекватності перекладу текстів, обидві системи демонструють низку обмежень, пов'язаних

із передачею термінології, культурно маркованих елементів, фразеологізмів та образних засобів. Такі недоліки можуть впливати як на точність змісту, так і на стилістичну відповідність перекладу нормам української мови.

Однією з найпоширеніших проблем є неточний добір термінологічних відповідників або використання недостатньо усталених термінів. Так, термін *Executive summary* Gemini перекладає як «Резюме», тоді як ChatGPT пропонує варіант «Виконавче резюме». Обидва переклади є зрозумілими, однак в українському академічному та аналітичному дискурсі більш усталеними вважаються відповідники «резюме» або «аналітичний висновок». Використання словосполучення «виконавче резюме» може розглядатися як результат калькування англійської термінології. Подібні труднощі виникають і під час перекладу політичної та суспільно-політичної лексики. Наприклад, поняття *post-illiberal government* передається як «пост-ліберальний уряд» або «пост-іліберальний уряд». Хоча обидва варіанти є формально правильними, без додаткових пояснень вони можуть бути недостатньо зрозумілими для широкого кола читачів. Ще одним прикладом є термін *clearinghouse*, який Gemini перекладає як «інформаційно-координаційний центр», а ChatGPT — як «центр зведеного аналізу». Обидва відповідники лише частково відтворюють значення оригіналу, оскільки поняття *clearinghouse* поєднує функції збору, узагальнення та поширення інформації. Це свідчить про те, що системи штучного інтелекту можуть зазнавати труднощів під час перекладу вузькоспеціалізованої термінології, особливо коли в українській мові відсутній єдиний усталений еквівалент.

Окрему проблему становить переклад культурно маркованих елементів, який потребує врахування соціального, історичного та політичного контексту. Наприклад, поняття *soft power* обидві системи перекладають як «м'яка сила». Формально такий переклад є правильним, проте для читача, який не володіє спеціальними знаннями, зміст терміна може залишатися не до кінця зрозумілим. У таких випадках доцільним є використання додаткових пояснень або коментарів. Подібна ситуація спостерігається і під час перекладу назви

USAID. Штучний інтелект залишає аббревіатуру без пояснення, хоча для частини аудиторії корисним було б уточнення, що йдеться про Агентство США з міжнародного розвитку. Складність виникає також при перекладі назв інституцій. Наприклад, назва *Chinese Scholarship Council* у деяких випадках передається частково англійською мовою без повної адаптації до українського контексту, що порушує стилістичну цілісність тексту. Отже, системи штучного інтелекту часто схильні до буквального відтворення назв і понять, не забезпечуючи достатнього рівня міжкультурної адаптації.

Особливо помітними обмеження штучного інтелекту стають під час перекладу фразеологізмів, метафоричних конструкцій та інших образних засобів. Так, словосполучення *dissenting voices* обидві системи перекладають як «незгодні голоси». Незважаючи на граматичну правильність такого варіанта, він є буквальним калькуванням англійської конструкції. У науковому українському тексті більш природними були б переклади «критичні думки», «опозиційні позиції» або «альтернативні погляди». Подібна проблема виникає і під час перекладу терміна *democratic backsliding*. Gemini використовує відповідник «демократичний регрес», а ChatGPT — «демократичний відкат». Обидва варіанти передають загальний зміст поняття, однак не повною мірою відтворюють закладену в англійському терміні політичну метафору. Такі приклади демонструють схильність систем штучного інтелекту до буквального перекладу образних конструкцій, що може призводити до втрати експресивності, стилістичної виразності та прагматичного ефекту оригіналу. Особливо помітною ця проблема є в художніх, публіцистичних і рекламних текстах, де значна частина змісту передається через образність та асоціативні зв'язки.

Аналіз перекладів уривку із роману П. Г. Вудгауза “*Right Ho, Jeeves*” дає змогу виокремити низку типових перекладацьких труднощів, пов'язаних із передачею культурно маркованих елементів, реалій британського побуту, фразеологізмів, образних засобів та авторської іронії. Хоча обидва переклади загалом адекватно відтворюють зміст оригіналу, окремі перекладацькі рішення

призводять до семантичних неточностей, втрати гумористичного ефекту або надмірної адаптації тексту.

Однією з поширених проблем є неточне відтворення реалій та лексичних одиниць, пов'язаних із британською культурою. Так, словосполучення *white mess jacket* у перекладі Gemini передано як «білий смокінг-спенсер», а в перекладі ChatGPT — як «білий піджак». Другий варіант є надто узагальненим і не передає культурно-побутової специфіки предмета одягу, тоді як перший прагне конкретизувати значення, хоча може бути недостатньо зрозумілим для широкого кола читачів. Подібна неточність спостерігається під час перекладу слова *aquaplaning*. Перекладач Gemini використовує варіант «каталася на акваплані», що відповідає реалії водного спорту, тоді як ChatGPT пропонує «катання на гідроплані», що означає літальний апарат і спотворює зміст оригіналу. Вдалим прикладом адаптації є переклад фрази *put on the soup and fish* як «влізити у вечірній фрак», тоді як буквальніший варіант «вдягнувся до супу й риби» не враховує ідіоматичного значення вислову та виглядає незрозумілим для українського читача.

Важливе місце посідають труднощі, пов'язані з передачею культурно маркованих елементів. У романі часто трапляються назви, пов'язані з британським способом життя та соціальними реаліями: *Ascot*, *Drones Club*, *Victoria Station*, *Brinkley Court*, *baccarat*. Переважно перекладачі використовують транскрипцію або транслітерацію («Аскот», «Вікторія», «Брінклі-Корт», «баккара»), що дозволяє зберегти національно-культурний колорит твору. Проте окремі випадки демонструють різні підходи до адаптації. Наприклад, *Drones Club* у першому перекладі передано як «клуб "Трутні"», що частково розкриває значення назви, тоді як у другому залишено англomовний варіант «Drones», через що втрачається частина гумористичного підтексту. Подібна проблема виникає при перекладі французького вислову *point d'appui*: перший перекладач зберігає його без змін, а другий використовує відповідник «точка опори». Останній варіант полегшує сприйняття тексту, але частково нівелює мовну гру та атмосферу аристократичного середовища.

Показовим прикладом складності перекладу культурних реалій є вислів

What news on the Rialto?. У британському розмовному мовленні початку ХХ століття слово *Rialto* позначало театральне та світське середовище. Перший переклад — «Які новини на біржі?» — є результатом хибної інтерпретації культурної реалії та призводить до втрати авторського підтексту. Другий варіант — «Які новини на Ріальто?» — точніше зберігає оригінальну реалію, хоча для українського читача бажаними були б додаткові пояснення.

Особливі труднощі виникають під час перекладу фразеологізмів та розмовних зворотів. Так, фразеологізм *lost her shirt* передано як «програла останню сорочку» та «програла все до нитки». Обидва варіанти є вдалимими фразеологічними замінами, оскільки відтворюють значення оригіналу та його експресивність. Вислів *go off the rails* перекладено як «злетів із рейок» і «з'їхав з рейок», причому другий варіант є ближчим до усталеного українського фразеологізму. Ідіома *like a scalded cat* в обох перекладах відтворена як «наче ошпарений кіт» або «мов ошпарений кіт», що дозволяє зберегти образність і гумористичний ефект оригіналу.

Не завжди перекладачам вдається повністю передати значення англійських фразеологізмів. Наприклад, вислів *the place gives him the pips* у перекладі Gemini передано як «на нього нападає нудьга зелена», що змінює значення вислову, оскільки в оригіналі йдеться про роздратування. Переклад ChatGPT — «викликає в нього відразу» — точніше відтворює зміст, хоча дещо посилює емоційне забарвлення. Подібна проблема спостерігається і при перекладі вигуку *Well, I'm blown*. Варіант «Ну я просто вражений» передає загальний зміст, але втрачає розмовну експресію оригіналу, тоді як переклад

«Ну, хоч убийте, а це вже дивина» краще відтворює емоційність вислову. Схожі труднощі виникають під час перекладу виразів *I'm dashed* («Я шокований», «Я вражений») та *put the thing up to him* («викласти все йому», «звернутися до нього»), де частково нівелюється розмовно-ідіоматичний характер оригіналу.

Значну складність становить передача образних засобів і гумористичних метафор. Метафора *picking up the threads* відтворюється як «зв'язували

ниточки докупи» та «підбираючи обірвані нитки». Перший варіант є природнішим для українського читача, тоді як другий ближчий до буквального змісту оригіналу. У випадку вислову *The craving grew upon him* переклад

«Потяг лише посилювався» передає основний зміст, але послаблює образ поступового захоплення людини певною пристрастю. Подібне спостерігається у перекладі фрази *The trouble spread*. Варіант «Хвороба прогресувала» точніше передає метафору одержимості, тоді як переклад «Біда поширилася» частково втрачає гумористичний підтекст.

Особливого значення набуває проблема збереження авторської іронії. Вислів *Mr. Fink-Nottle has a strong newt complex* є прикладом жартівливого використання псевдопсихологічної термінології. Переклад «серйозний тритонячий комплекс» успішно відтворює комічний ефект, тоді як варіант

«сильна тритонова залежність» зміщує зміст у бік реальної психологічної проблеми. Аналогічна ситуація спостерігається при перекладі фрази *I have made the second of these two floaters*. Варіант «впороти другу з цих двох глупостей» зберігає самоіронію Берті Вустера, тоді як переклад «припустився другої з цих двох помилок» звучить значно нейтральніше.

Втрати гумористичного ефекту трапляються й під час перекладу розмовної лексики. Так, слова *rot*, *snag*, *dashed difficult* у першому перекладі передано як «муть», «клята й марудна проблема», тоді як у другому використано нейтральніші відповідники «нісенітниця», «складне питання». Унаслідок цього послаблюється експресивність і комічність мовлення персонажів. Подібна нейтралізація спостерігається у перекладі висловів *Pure routine, you might say* («Звичайна рутинна, можна сказати») та *The mystery had conked*, де втрачається характерна для Вудгауза розмовна образність.

В окремих випадках перекладачі вдаються до надмірної адаптації тексту. Наприклад, словосполучення *the great city* перекладено як «величезний мегаполіс», хоча в оригіналі йдеться лише про жартівливо-піднесене позначення великого міста. Подібно переклад *remote village* як «глухе село» підсилює характеристику порівняно з оригіналом.

Отже, основними труднощами перекладу творів П. Г. Вудгауза є передача культурно маркованих реалій, фразеологізмів, гумористичних метафор та

авторської іронії. Найтипівішими помилками виступають неправильна інтерпретація культурних реалій (*Rialto*), семантичні неточності (*aquaplaning, the place gives him the pip*), надмірна буквальність або, навпаки, надмірна адаптація окремих елементів, а також нейтралізація комічного ефекту та розмовної стилістики. Незважаючи на це, обидва переклади загалом успішно відтворюють сюжетний зміст і мовну манеру персонажів, хоча перший тяжіє до експресивної адаптації, а другий — до більшої формальної точності.

Висновки

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано особливості використання технологій штучного інтелекту в сучасній перекладацькій практиці, визначено їх основні функції, переваги, недоліки та ризики застосування.

У ході роботи встановлено, що штучний інтелект є одним із провідних напрямів розвитку сучасних перекладацьких технологій. Його використання ґрунтується на досягненнях у галузі обробки природної мови, машинного навчання та нейронних мереж, що дозволяють автоматизувати значну частину перекладацького процесу. Визначено, що роль штучного інтелекту в перекладі постійно зростає завдяки здатності сучасних систем швидко обробляти великі обсяги текстової інформації та забезпечувати багатомовну комунікацію.

Аналіз переваг застосування штучного інтелекту в перекладацькій практиці показав, що його використання сприяє значному підвищенню швидкості перекладу, оптимізації роботи з великими масивами текстів, автоматизації термінологічної обробки та розширенню доступу до перекладацьких послуг. Крім того, сучасні системи штучного інтелекту здатні враховувати контекст тексту, що позитивно впливає на якість перекладу та підвищує ефективність роботи перекладача.

Разом із тим дослідження дозволило виявити низку недоліків використання штучного інтелекту в перекладі. Основними серед них є труднощі під час перекладу культурно маркованих одиниць, фразеологізмів, метафор та інших мовних явищ, що потребують глибокого розуміння контексту й культурних особливостей. Встановлено, що автоматичні системи не завжди здатні точно відтворювати прагматичний зміст тексту, авторський стиль та емоційне забарвлення висловлювань.

Окрему увагу було приділено аналізу ризиків і проблем використання штучного інтелекту в перекладацькій діяльності. З'ясовано, що до найбільш

суттєвих ризиків належать можливість семантичних помилок, залежність якості перекладу від навчальних даних, загрози конфіденційності інформації, а також етичні та правові питання, пов'язані з відповідальністю за результати автоматичного перекладу. Крім того, використання ШІ спричиняє трансформацію професійної ролі перекладача, який дедалі частіше виконує функції редактора та контролера якості машинного перекладу.

Проведене дослідження підтвердило, що сучасні технології штучного інтелекту мають значний потенціал для розвитку перекладацької галузі та підвищення ефективності міжмовної комунікації. Водночас вони не можуть повністю замінити професійного перекладача, оскільки не забезпечують повноцінного врахування культурних, стилістичних та прагматичних особливостей тексту. Найбільш перспективним напрямом розвитку перекладацької діяльності є поєднання можливостей штучного інтелекту з професійною компетентністю людини, що дозволяє забезпечити високу якість перекладу та ефективність роботи з текстами різних типів.

Таким чином, мету дослідження досягнуто, а поставлені завдання виконано в повному обсязі.

Список використаних джерел

1. Бойко Я. В., Кравченко О. В. Використання нейронних мереж у сучасних системах машинного перекладу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. № 61. С. 112–116. www.vestnik-philology.mgu.od.ua
2. Бушуєв Д., Яроцька Г. Особливості машинного перекладу з англійської мови українською. Вісник Одеського національного університету. Філологія. 2024. Т. 29, № 2. С. 85–96. philolvisnyk.onu.edu.ua/article/view/320403
3. Гнатюк Л. М., Пилипчук О. О. Штучний інтелект як інструмент професійної підготовки майбутніх перекладачів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 74. Т. 1. С. 218–224.
4. Калько Р. М., Декусар Г. Г., Лагун К. Д. Теоретичні та практичні засади використання методів штучного інтелекту при вивченні іноземних мов у ЗВО. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. № 208. С. 25–35. doi: doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-25 (дата звернення: 22.06.2026).
5. Ковальчук Н. В. Перспективи застосування ChatGPT у перекладацькій діяльності. Закарпатські філологічні студії. 2024. Вип. 33. Т. 2. С. 95–100.
6. Ласинська Т. А. Використання штучного інтелекту для викладання курсу з перекладу фахових текстів англійською мовою. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2024. № 46. С. 172–183. ir.library.knu.ua/entities/publication/1b7738bf-9ec2-4f21-9d9d-915be09e1959
7. Мельник О. І., Савчук В. М. Генеративний штучний інтелект у навчанні перекладу: переваги та ризики. Вчені записки ТНУ імені В. І.

Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36(75). № 1. С. 145–151.

8. Рибіна Н. В., Кошіль Н. Є., Гирила О. С. Штучний інтелект і переклад у викладанні англійської мови: можливості та виклики. Медична освіта. 2025. № 2. С. 1–12.

ojs.tdmu.edu.ua/index.php/med_osvita/article/view/15494

9. Тимчик М., Драбов Н. Використання інструментів штучного інтелекту для перекладу комп'ютерної термінології. Acta Academiae Veregsasiensis. Philologica. 2025. № 2. С. 23–44. aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp/article/view/102/100

10. Швець О. В. Автоматизований переклад і постредагування: сучасні тенденції розвитку. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки. 2023. № 19. С. 180–186.

11. Ali H. Artificial intelligence in translation studies: benefits, challenges, and future directions. Journal of Reading and Knowledge. 2024. No. 275. P. 1–18.

12. Bowker L. De-mystifying Translation: Introducing Translation to Non-translators. 2nd ed. London: Routledge, 2023. 242 p.

13. Guerreiro N. M., Rei R., de Souza J. G., Martins A. F. T. Hallucinations in Large Language Models for Machine Translation. Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2023. Singapore, 2023. P. 12447–12466.

14. Kenny D. Machine Translation for Everyone: Empowering Users in the Age of Artificial Intelligence. Berlin: Language Science Press, 2022. 238 p. zenodo.org/records/6760022

15. Kocmi T., Federmann C., Grundkiewicz R., Junczys-Dowmunt M., Matsushita H., Menezes A. To Ship or Not to Ship: An Extensive Evaluation of Automatic Metrics for Machine Translation. Transactions of the Association for Computational Linguistics. 2024. Vol. 12. P. 236–254.

16. Naveen P., Trojovský P. Overview and challenges of machine translation for contextually appropriate translations. *iScience*. 2024. Vol. 27(10).

17. NLLB Team. Scaling neural machine translation to 200 languages. *Nature*. 2024. Vol. 630. P. 841–846. www.nature.com/articles/s41586-024-07335-x Shahin N., Ismail L. From rule-based models to deep learning transformers architectures for NLP and translation systems. *Artificial Intelligence Review*. 2024. Vol. 57. link.springer.com/article/10.1007/s10462-024-10895-z

18. Tan Z., Wang S., Yang Z., Chen G., Huang X., Sun M., Liu Y. Neural Machine Translation: A Review of Methods, Resources, and Tools. *AI Open*. 2020. Vol. 1. P. 5–21. www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666651020300024?via%3Dihub

European Commission Publications

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/84f7cdaa-11f8-11f1-8870-01aa75ed71a1>

Academic Freedom Monitor 2025. Analysis of academic freedom trends in the

EU

Executive summary

Academic freedom is essential to the mission of higher education and research,

to the fundamental principles of academia in Europe and elsewhere, and as a prerequisite for well-functioning democratic societies. This insight is based on the broad recognition that universities, colleges and other academic organisations, such as research institutes, are key institutions in our societies. As European Commission President Ursula von der Leyen has pointed out, the European way of life relies heavily on research and innovation, higher education, and technology produced and disseminated by an academic community that must operate openly and freely. Over the last 10 to 15 years, concerns have emerged about the erosion of academic freedom in the European Union Member States. These concerns are reflected in numerous public debates, media articles and studies on academic freedom, which point to the increasing number of threats and infringements on academic freedom, as measured by academic freedom indexes and monitors. This study aims to contribute to a better understanding of the main trends regarding de facto academic freedom in the EU Member States. To achieve this, the study does not use a narrow definition of academic freedom. Instead, the following core dimensions of academic freedom are identified: the freedom to conduct research, the freedom to teach, the freedom to study, and academic freedom of expression. The study also focuses on the preconditions for the effective exercise of academic freedom. These include institutional

autonomy, academic self-governance, adequate working and financial conditions for the academic community, as well as the academic community's responsibility for safeguarding academic freedom.

The study provides an up-to-date overview of EU Member States' scores on the Academic Freedom Index (AFI) and other academic freedom measurements published in 2025. In addition, key developments in 2024 and 2025 regarding de facto academic freedom in four EU Member States – Belgium, Finland, Italy and Poland – were analysed through a qualitative analysis of various data, with input from stakeholder organisations and academic experts. The trend analyses for four countries focused on analysing the potential impact of the following possible sources of threats to academic freedom: a) political interference, b) institutional leadership and management, c) the academic community, d) societal actors, e) the private sector, and f) security policies and foreign interference. Moreover, the study identified several trends that pose specific challenges to academic freedom in the EU. First, political polarisation has become more extreme in several EU Member States and has become one of the forces underlying democratic backsliding in the EU and threatening academic freedom. Political polarisation has also reached academia, with the danger of creating divides within academia that in turn might lead to attempts to silence dissenting voices, and result in undue self-censorship. A specific issue here concerns the challenges of a 'post-illiberal government'. Replacing a government with illiberal tendencies with a liberal democratic government can create a situation in which the liberal government encounters institutional pitfalls that are difficult to circumvent in the short term without resorting to the same methods that created them. A second trend identified is the declining respect for academic freedom in the United States, which can be linked to the increasing political polarisation in the country. This situation has potential consequences not only for the American science system, but also for academia in the EU Member States. This includes discontinuation of public funding for research in areas that do not fit the current US administration's political agenda. In this, the US government seeks to control

not only the research agendas of US institutions and academics, but also those of researchers elsewhere, as the Belgian and Finnish cases in this report demonstrate. For the EU, this means that everything possible must be done to prevent the negative consequences of developments in the US for academic freedom in the US. Moreover, the US government's decision to stop using soft power, for example through USAID, to promote democratic principles and build democratic institutions in low- and middle-income countries worldwide creates opportunities for the EU to use its soft power capabilities to promote the role of academic freedom in its global scientific cooperation, for example with the African Union (AU) and African countries. A third trend identified is the potential influence of the private sector on academic freedom in relation to academic-private sector collaboration as an aspect of the commercialisation of academia. The study analysed this influence from a legal perspective. Specifically, the study examined the aspects of academic freedom that may be affected, that is, the respective rights holders and duty bearers; the permissible limits to academic freedom and possible justifications for interference; and potential obligations for the government. This analysis shows that collaboration with the private sector can be beneficial for academia, but in some cases it can also lead to infringements on individual or institutional academic freedom. For example, the private sector can provide access to additional – and sometimes essential – research resources, but over-reliance on such collaborations (financial or otherwise) can leave research or education agendas, or institutional priorities, vulnerable to significant influence from private sector commercial interests. This dynamic illustrates that restrictions on academic freedom in such contexts are often subtle rather than direct, but their cumulative effect can lead to systemic threats or interference. The possibility of such threats or interference underscores the need for effective safeguards, including organisational and procedural measures. A fourth trend concerns the potential impact of foreign interference on academic freedom. The study analysed foreign interference in academic freedom on the basis of empirical data on various institutions affiliated with the

People's Republic of China. The analysis includes institutions such as the Confucius Institute, the Chinese Scholarship Council, and high-risk universities with close ties to the People's Liberation Army and security services. In addition, this thematic analysis provides an overview of international cooperation between higher education institutions in a number of EU Member States and entities from the People's Republic of China. The analysis concludes with a discussion of how certain EU Member States address the question of foreign interference in academic freedom. Key findings highlight Chinese agencies' attempts to undermine academic freedom in the EU, growing concerns about collaborations with high-risk universities, potential reliance on the Chinese Scholarship Council for PhD candidates, and, crucially, divergent policy approaches across EU Member States to manage these threats. The findings confirm that the state of de facto academic freedom across the EU continues to erode. While systematic and structural infringements of academic freedom occur only in Hungary, various threats to academic freedom are identified and discussed in most other EU Member States. The most serious recent threats arise from political interference, political polarisation, the impact of security policies and foreign interference. In addition, concerns about potential threats to academic freedom made by institutional leaders and managers, the potential consequences of attacks on dissenting voices, as well as on ideas and opinions within the academic community, remain. Moreover, harassment by societal actors against academics, students and academic institutions has become a serious threat to academic freedom, as shown by several national surveys. Finally, while the increasing involvement of the private sector in academia is generally seen as positive, this involvement may require more transparent regulation and procedures, possibly at the European level. Based on the findings of the 2025 study, it is argued that each of the policy options proposed in the 2024 Monitor remains potentially relevant and therefore deserves careful consideration by the European Parliament. These include setting up a European platform on academic freedom; integrating academic freedom more effectively

and consistently into EU higher education, research, development and innovation programmes; and establishing a European clearinghouse for the metaanalysis of existing research, data and other forms of relevant information on the state of academic freedom. However, the four trends described above also require new approaches and measures.

Therefore, three new policy options are identified in the 2025 study. These are strengthening strategies and guidelines for responding to foreign interference and managing research security risks in international scientific collaborations; developing a European strategy to promote Europe as a core region for the exercise of academic freedom; and identifying adequate measures to counter the impact of political polarisation on academic freedom. For the further development and implementation of these policy options at the European, national and institutional level, it is crucial that the academic community remains actively involved in the work of the European Parliament Academic Freedom Monitor.

<https://www.gutenberg.org/cache/epub/10554/pg10554-images.html>

RIGHT HO, JEEVES

By

P. G. WODEHOUSE

“Jeeves,” I said, “may I speak frankly?” “Certainly, sir.”

“What I have to say may wound you.” “Not at all, sir.”

“Well, then——”

No—wait. Hold the line a minute. I’ve gone off the rails.

I don’t know if you have had the same experience, but the snag I always come up against when I’m telling a story is this dashed difficult problem of where to begin it. It’s a thing you don’t want to go wrong over, because one false step and you’re sunk. I mean, if you fool about too long at the start, trying to establish atmosphere, as they call it, and all that sort of rot, you fail to grip and the customers walk out on you.

Get off the mark, on the other hand, like a scalded cat, and your public is at a loss. It simply raises its eyebrows, and can't make out what you're talking about. And in opening my report of the complex case of Gussie Fink-Nottle, Madeline Bassett, my Cousin Angela, my Aunt Dahlia, my Uncle Thomas, young Tuppy Glossop and the cook, Anatole, with the above spot of dialogue, I see that I have made the second of these two floaters.

I shall have to hark back a bit. And taking it for all in all and weighing this against that, I suppose the affair may be said to have had its inception, if inception is the word I want, with that visit of mine to Cannes. If I hadn't gone to Cannes, I shouldn't have met the Bassett or bought that white mess jacket, and Angela wouldn't have met her shark, and Aunt Dahlia wouldn't have played baccarat.

Yes, most decidedly, Cannes was the *point d'appui*. Right ho, then. Let me marshal my facts.

I went to Cannes—leaving Jeeves behind, he having intimated that he did not wish to miss Ascot—round about the beginning of June. With me travelled my Aunt Dahlia and her daughter Angela. Tuppy Glossop, Angela's betrothed, was to have been of the party, but at the last moment couldn't get away. Uncle Tom, Aunt Dahlia's husband, remained at home, because he can't stick the South of France at any price.

So there you have the layout—Aunt Dahlia, Cousin Angela and self off to Cannes round about the beginning of June.

All pretty clear so far, what?

We stayed at Cannes about two months, and except for the fact that Aunt Dahlia lost her shirt at baccarat and Angela nearly got inhaled by a shark while aquaplaning, a pleasant time was had by all.

On July the twenty-fifth, looking bronzed and fit, I accompanied aunt and child back to London. At seven p.m. on July the twenty-sixth we alighted at Victoria. And at seven-twenty or thereabouts we parted with mutual expressions of esteem—they to shove off in Aunt Dahlia's car to Brinkley Court, her place in Worcestershire, where they were expecting to entertain Tuppy in a day or two; I to go to the flat,

drop my luggage, clean up a bit, and put on the soup and fish preparatory to pushing round to the Drones for a bite of dinner.

And it was while I was at the flat, towelling the torso after a much-needed rinse, that Jeeves, as we chatted of this and that—picking up the threads, as it were—suddenly brought the name of Gussie Fink-Nottle into the conversation.

As I recall it, the dialogue ran something as follows:

SELF: Well, Jeeves, here we are, what? JEEVES: Yes, sir.

SELF: I mean to say, home again. JEEVES: Precisely, sir.

SELF: Seems ages since I went away. JEEVES: Yes, sir.

SELF: Have a good time at Ascot? JEEVES: Most agreeable, sir.

SELF: Win anything?

JEEVES: Quite a satisfactory sum, thank you, sir.

SELF: Good. Well, Jeeves, what news on the Rialto? Anybody been phoning or calling or anything during my abs.?

JEEVES: Mr. Fink-Nottle, sir, has been a frequent caller.

I stared. Indeed, it would not be too much to say that I gaped. “Mr. Fink-Nottle?”

“Yes, sir.”

“You don’t mean Mr. Fink-Nottle?” “Yes, sir.”

“But Mr. Fink-Nottle’s not in London?” “Yes, sir.”

“Well, I’m blowed.”

And I’ll tell you why I was blowed. I found it scarcely possible to give credence to his statement. This Fink-Nottle, you see, was one of those freaks you come across from time to time during life’s journey who can’t stand London. He lived year in and year out, covered with moss, in a remote village down in Lincolnshire, never coming up even for the Eton and Harrow match. And when I asked him once if he didn’t find the time hang a bit heavy on his hands, he said, no, because he had a pond in his garden and studied the habits of newts.

I couldn’t imagine what could have brought the chap up to the great city. I would have been prepared to bet that as long as the supply of newts didn’t give out,

nothing could have shifted him from that village of his.

“Are you sure?” “Yes, sir.”

“You got the name correctly? Fink-Nottle?” “Yes, sir.”

“Well, it’s the most extraordinary thing. It must be five years since he was in London. He makes no secret of the fact that the place gives him the pip. Until now, he has always stayed glued to the country, completely surrounded by newts.”

“Sir?”

“Newts, Jeeves. Mr. Fink-Nottle has a strong newt complex. You must have heard of newts. Those little sort of lizard things that charge about in ponds.”

“Oh, yes, sir. The aquatic members of the family Salamandridae which constitute the genus *Molge*.”

“That’s right. Well, Gussie has always been a slave to them. He used to keep them at school.”

“I believe young gentlemen frequently do, sir.”

“He kept them in his study in a kind of glass-tank arrangement, and pretty nifty the whole thing was, I recall. I suppose one ought to have been able to see what the end would be even then, but you know what boys are. Careless, heedless, busy about our own affairs, we scarcely gave this kink in Gussie’s character a thought. We may have exchanged an occasional remark about it taking all sorts to make a world, but nothing more. You can guess the sequel. The trouble spread.”

“Indeed, sir?”

“Absolutely, Jeeves. The craving grew upon him. The newts got him. Arrived at man’s estate, he retired to the depths of the country and gave his life up to these dumb chums. I suppose he used to tell himself that he could take them or leave them alone, and then found—too late—that he couldn’t.”

“It is often the way, sir.”

“Too true, Jeeves. At any rate, for the last five years he has been living at this place of his down in Lincolnshire, as confirmed a species-shunning hermit as ever put fresh water in the tank every second day and refused to see a soul. That’s why I was so amazed when you told me he had suddenly risen to the surface like this. I

still can't believe it. I am inclined to think that there must be some mistake, and that this bird who has been calling here is some different variety of Fink-Nottle. The chap I know wears horn-rimmed spectacles and has a face like a fish. How does that check up with your data?"

"The gentleman who came to the flat wore horn-rimmed spectacles, sir." "And looked like something on a slab?"

"Possibly there was a certain suggestion of the piscine, sir."

"Then it must be Gussie, I suppose. But what on earth can have brought him up to London?"

"I am in a position to explain that, sir. Mr. Fink-Nottle confided to me his motive in visiting the metropolis. He came because the young lady is here."

"Young lady?" "Yes, sir."

"You don't mean he's in love?" "Yes, sir."

"Well, I'm dashed. I'm really dashed. I positively am dashed, Jeeves." And I was too. I mean to say, a joke's a joke, but there are limits.

Then I found my mind turning to another aspect of this rummy affair. Conceding the fact that Gussie Fink-Nottle, against all the ruling of the form book, might have fallen in love, why should he have been haunting my flat like this? No doubt the occasion was one of those when a fellow needs a friend, but I couldn't see what had made him pick on me.

It wasn't as if he and I were in any way bosom. We had seen a lot of each other at one time, of course, but in the last two years I hadn't had so much as a post card from him.

I put all this to Jeeves:

"Odd, his coming to me. Still, if he did, he did. No argument about that. It must have been a nasty jar for the poor perisher when he found I wasn't here."

"No, sir. Mr. Fink-Nottle did not call to see you, sir."

"Pull yourself together, Jeeves. You've just told me that this is what he has been doing, and assiduously, at that."

"It was I with whom he was desirous of establishing communication, sir."

“You? But I didn’t know you had ever met him.”

“I had not had that pleasure until he called here, sir. But it appears that Mr. Sipperley, a fellow student with whom Mr. Fink-Nottle had been at the university, recommended him to place his affairs in my hands.”

The mystery had conked. I saw all. As I dare say you know, Jeeves’s reputation as a counsellor has long been established among the cognoscenti, and the first move of any of my little circle on discovering themselves in any form of soup is always to roll round and put the thing up to him. And when he’s got A out of a bad spot, A puts B on to him. And then, when he has fixed up B, B sends C along. And so on, if you get my drift, and so forth.

That’s how these big consulting practices like Jeeves’s grow. Old Sippy, I knew, had been deeply impressed by the man’s efforts on his behalf at the time when he was trying to get engaged to Elizabeth Moon, so it was not to be wondered at that he should have advised Gussie to apply. Pure routine, you might say.

“Oh, you’re acting for him, are you?” “Yes, sir.”

“Now I follow. Now I understand. And what is Gussie’s trouble?”

“Oddly enough, sir, precisely the same as that of Mr. Sipperley when I was enabled to be of assistance to him. No doubt you recall Mr. Sipperley’s predicament, sir. Deeply attached to Miss Moon, he suffered from a rooted diffidence which made it impossible for him to speak.”

I nodded.

“I remember. Yes, I recall the Sipperley case. He couldn’t bring himself to the scratch. A marked coldness of the feet, was there not? I recollect you saying he was letting—what was it?—letting something do something. Cats entered into it, if I am not mistaken.”

“Letting ‘I dare not’ wait upon ‘I would’, sir.” “That’s right. But how about the cats?”

“Like the poor cat i’ the adage, sir.”

“Exactly. It beats me how you think up these things. And Gussie, you say, is in the same posish?”

“Yes, sir. Each time he endeavours to formulate a proposal of marriage, his courage fails him.”

“And yet, if he wants this female to be his wife, he’s got to say so, what? I mean, only civil to mention it.”

“Precisely, sir.” I mused.

“Well, I suppose this was inevitable, Jeeves. I wouldn’t have thought that this Fink-Nottle would ever have fallen a victim to the divine *p*, but, if he has, no wonder he finds the going sticky.”

“Yes, sir.”

“Look at the life he’s led.” “Yes, sir.”

“I don’t suppose he has spoken to a girl for years. What a lesson this is to us, Jeeves, not to shut ourselves up in country houses and stare into glass tanks. You can’t be the dominant male if you do that sort of thing. In this life, you can choose between two courses. You can either shut yourself up in a country house and stare into tanks, or you can be a dasher with the sex. You can’t do both.”

“No, sir.”

I mused once more. Gussie and I, as I say, had rather lost touch, but all the same I was exercised about the poor fish, as I am about all my pals, close or distant, who find themselves treading upon Life’s banana skins. It seemed to me that he was up against it.

I threw my mind back to the last time I had seen him. About two years ago, it had been. I had looked in at his place while on a motor trip, and he had put me right off my feed by bringing a couple of green things with legs to the luncheon table, crooning over them like a young mother and eventually losing one of them in the salad. That picture, rising before my eyes, didn’t give me much confidence in the unfortunate goof’s ability to woo and win, I must say. Especially if the girl he had earmarked was one of these tough modern thugs, all lipstick and cool, hard, sardonic eyes, as she probably was.

“Tell me, Jeeves,” I said, wishing to know the worst, “what sort of a girl is this girl of Gussie’s?”

“I have not met the young lady, sir. Mr. Fink-Nottle speaks highly of her attractions.”

“Seemed to like her, did he?” “Yes, sir.”

“Did he mention her name? Perhaps I know her.” “She is a Miss Bassett, sir. Miss Madeline Bassett.” “What?”

“Yes, sir.”

I was deeply intrigued.

“Egad, Jeeves! Fancy that. It’s a small world, isn’t it, what?” “The young lady is an acquaintance of yours, sir?”

“I know her well. Your news has relieved my mind, Jeeves. It makes the whole thing begin to seem far more like a practical working proposition.”

“Indeed, sir?”

“Absolutely. I confess that until you supplied this information I was feeling profoundly dubious about poor old Gussie’s chances of inducing any spinster of any parish to join him in the saunter down the aisle. You will agree with me that he is not everybody’s money.”

“There may be something in what you say, sir.” “Cleopatra wouldn’t have liked him.”

“Possibly not, sir.”

“And I doubt if he would go any too well with Tallulah Bankhead.”

“No, sir.”

“But when you tell me that the object of his affections is Miss Bassett, why, then, Jeeves, hope begins to dawn a bit. He’s just the sort of chap a girl like Madeline Bassett might scoop in with relish.”

This Bassett, I must explain, had been a fellow visitor of ours at Cannes; and as she and Angela had struck up one of those effervescent friendships which girls do strike up, I had seen quite a bit of her. Indeed, in my moodier moments it sometimes seemed to me that I could not move a step without stubbing my toe on the woman.

And what made it all so painful and distressing was that the more we met, the less did I seem able to find to say to her.

You know how it is with some girls. They seem to take the stuffing right out of you. I mean to say, there is something about their personality that paralyses the vocal cords and reduces the contents of the brain to cauliflower. It was like that with this Bassett and me; so much so that I have known occasions when for minutes at a stretch Bertram Wooster might have been observed fumbling with the tie, shuffling the feet, and behaving in all other respects in her presence like the complete dumb brick. When, therefore, she took her departure some two weeks before we did, you may readily imagine that, in Bertram's opinion, it was not a day too soon.

It was not her beauty, mark you, that thus numbed me. She was a pretty enough girl in a droopy, blonde, saucer-eyed way, but not the sort of breath-taker that takes the breath.

No, what caused this disintegration in a usually fairly fluent prattler with the sex was her whole mental attitude. I don't want to wrong anybody, so I won't go so far as to say that she actually wrote poetry, but her conversation, to my mind, was of a nature calculated to excite the liveliest suspicions. Well, I mean to say, when a girl suddenly asks you out of a blue sky if you don't sometimes feel that the stars are God's daisy-chain, you begin to think a bit.

As regards the fusing of her soul and mine, therefore, there was nothing doing. But with Gussie, the posish was entirely different. The thing that had stymied me—viz. that this girl was obviously all loaded down with ideals and sentiment and what not—was quite in order as far as he was concerned.

Gussie had always been one of those dreamy, soulful birds—you can't shut yourself up in the country and live only for newts, if you're not—and I could see no reason why, if he could somehow be induced to get the low, burning words off his chest, he and the Bassett shouldn't hit it off like ham and eggs.

"She's just the type for him," I said. "I am most gratified to hear it, sir."

"And he's just the type for her. In fine, a good thing and one to be pushed along

with the utmost energy. Strain every nerve, Jeeves.”

“Very good, sir,” replied the honest fellow. “I will attend to the matter at once.” Now up to this point, as you will doubtless agree, what you might call a perfect harmony had prevailed. Friendly gossip between employer and employed, and everything as sweet as a nut. But at this juncture, I regret to say, there was an unpleasant switch. The atmosphere suddenly changed, the storm clouds began to gather, and before we knew where we were, the jarring note had come bounding on the scene. I have known this to happen before in the Wooster home.

The first intimation I had that things were about to hot up was a pained and disapproving cough from the neighbourhood of the carpet. For, during the above exchanges, I should explain, while I, having dried the frame, had been dressing in a leisurely manner, donning here a sock, there a shoe, and gradually climbing into the vest, the shirt, the tie, and the knee-length, Jeeves had been down on the lower level, unpacking my effects.

He now rose, holding a white object. And at the sight of it, I realized that another of our domestic crises had arrived, another of those unfortunate clashes of will between two strong men, and that Bertram, unless he remembered his fighting ancestors and stood up for his rights, was about to be put upon.

I don't know if you were at Cannes this summer. If you were, you will recall that anybody with any pretensions to being the life and soul of the party was accustomed to attend binges at the Casino in the ordinary evening-wear trouserings topped to the north by a white mess-jacket with brass buttons. And ever since I had stepped aboard the Blue Train at Cannes station, I had been wondering on and off how mine would go with Jeeves.

In the matter of evening costume, you see, Jeeves is hidebound and reactionary. I had had trouble with him before about soft-bosomed shirts. And while these mess-jackets had, as I say, been all the rage—*tout ce qu'il y a de chic*—on the Côte d'Azur, I had never concealed it from myself, even when treading the measure at the Palm Beach Casino in the one I had hastened to buy, that there might be something of an upheaval about it on my return.

I prepared to be firm.

“Yes, Jeeves?” I said. And though my voice was suave, a close observer in a position to watch my eyes would have noticed a steely glint. Nobody has a greater respect for Jeeves’s intellect than I have, but this disposition of his to dictate to the hand that fed him had got, I felt, to be checked. This mess-jacket was very near to my heart, and I jolly well intended to fight for it with all the vim of grand old *Sieur de Wooster* at the Battle of Agincourt.

“Yes, Jeeves?” I said. “Something on your mind, Jeeves?”

“I fear that you inadvertently left Cannes in the possession of a coat belonging to some other gentleman, sir.”

I switched on the steely a bit more.

“No, Jeeves,” I said, in a level tone, “the object under advisement is mine. I bought it out there.”

“You wore it, sir?” “Every night.”

“But surely you are not proposing to wear it in England, sir?” I saw that we had arrived at the nub. “Yes, Jeeves.”

“But, sir——”

“You were saying, Jeeves?” “It is quite unsuitable, sir.”

“I do not agree with you, Jeeves. I anticipate a great popular success for this jacket. It is my intention to spring it on the public tomorrow at Pongo Twistleton’s birthday party, where I confidently expect it to be one long scream from start to finish. No argument, Jeeves. No discussion. Whatever fantastic objection you may have taken to it, I wear this jacket.”

“Very good, sir.”

He went on with his unpacking. I said no more on the subject. I had won the victory, and we *Woosters* do not triumph over a beaten foe. Presently, having completed my toilet, I bade the man a cheery farewell and in generous mood suggested that, as I was dining out, why didn’t he take the evening off and go to some improving picture or something. Sort of olive branch, if you see what I mean.

He didn't seem to think much of it. "Thank you, sir, I will remain in." I surveyed him narrowly.

"Is this dudgeon, Jeeves?"

"No, sir, I am obliged to remain on the premises. Mr. Fink-Nottle informed me he would be calling to see me this evening."

"Oh, Gussie's coming, is he? Well, give him my love." "Very good, sir."

"Yes, sir."

"And a whisky and soda, and so forth." "Very good, sir."

"Right ho, Jeeves."

I then set off for the Drones. At the Drones I ran into Pongo Twistleton, and he talked so much about this forthcoming merry-making of his, of which good reports had already reached me through my correspondents, that it was nearing eleven when I got home again.

And scarcely had I opened the door when I heard voices in the sitting-room, and scarcely had I entered the sitting-room when I found that these proceeded from Jeeves and what appeared at first sight to be the Devil.

A closer scrutiny informed me that it was Gussie Fink-Nottle, dressed as Mephistopheles.